

DE STAD ALS BELEVENIS VISIE & ADVIES

Een kader voor een integraal Rotterdams vrijetijdsbeleid

Werkgroep De stad als belevenis

December 2001

DE STAD ALS BELEVENIS

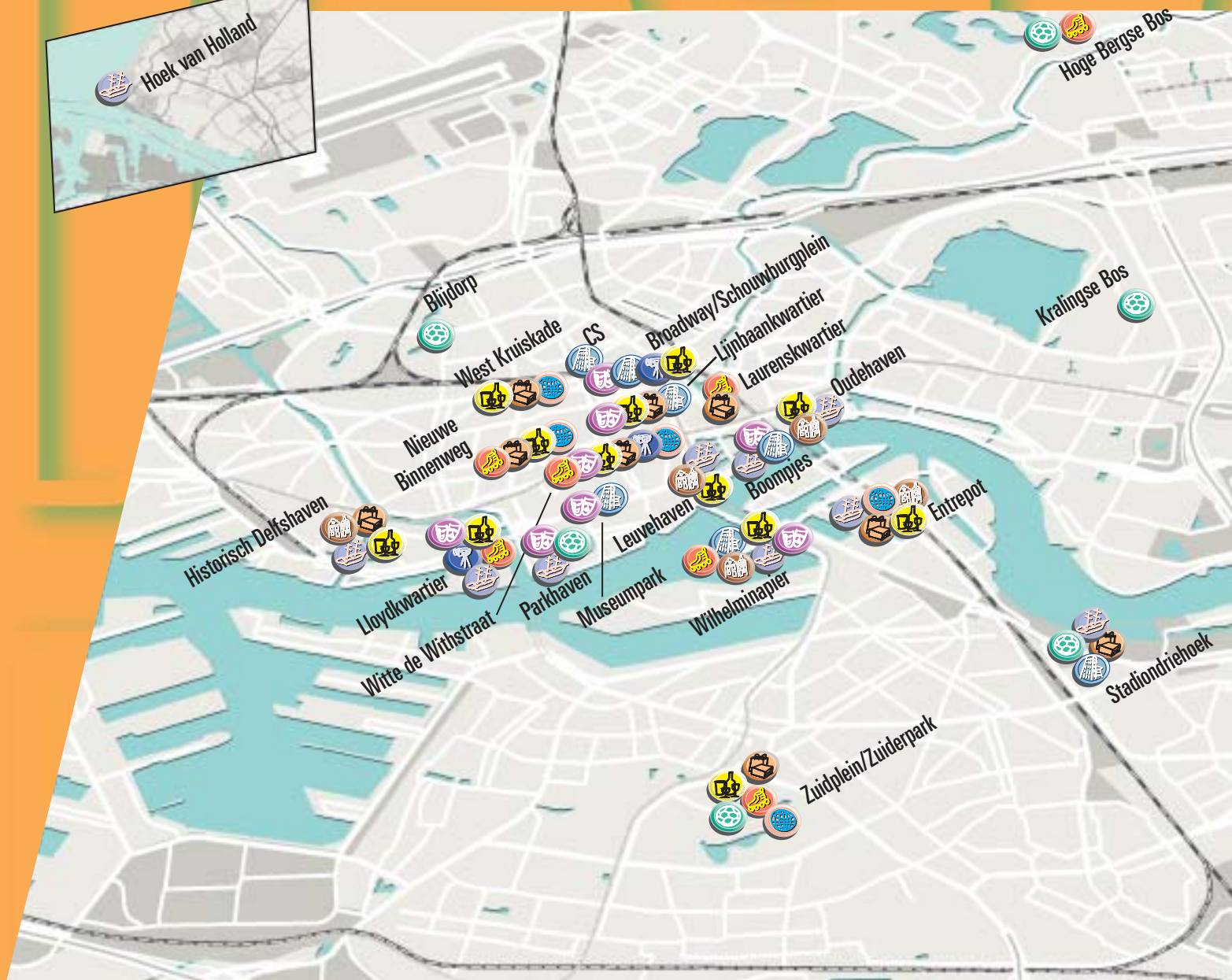
Dit advies is opgesteld onder regie van de werkgroep De stad als belevenis. In die werkgroep nemen vertegenwoordigers deel van het Programma Attractieve Stad, het OBR, dS+V, de dienst Sport en Recreatie en de kunstsector (RKS en Bestuursdienst- SCZ), in de persoon van Bert Kandel (Attractieve Stad), Jan Oosterman (OBR), Marco den Heijer en Jan van Teeffelen (dS+V), Joop van Nierop (SenR), Herman van Wamelen (SCZ), Tjeu Strous (RKS), Corrie Wolfs (BD, projectsecretaris) en Wim Straasheijm (BRIM, projectleider en rapporteur). Het advies steunt op een discussienota van 30 mei 2001 en de discussie die daarover is gevoerd. De programmamanager Attractieve Stad heeft het advies in december 2001 aangeboden aan de betrokken wethouders, en in tweede instantie aan het college van B&W. Het college heeft in zijn vergadering van 19 februari 2002 kennis genomen van de nota en geoordeeld dat het advies geen besluitvorming vergt van deze raad, maar gericht is op de nieuwe raad en de opstellers van een nieuw collegeprogramma voor de periode 2002-2006.

DEEL 1: HET HOOFDPROGRAMMA – HET ADVIES

AANBEVELING	5
ADVIES	7
BOUWSTENEN VOOR HET ADVIES	14
3.1 TOTSTANDKOMING	14
Discussienota	14
Discussie	15
Van discussie naar advies	16
3.2 DE TRANSFORMATIE VAN ROTTERDAM	17
Van werkstad naar vrijetijdsstad	17
Perspectieven	19
Tussenbalans	20
3.3 DE STAD ALS BELEVENIS: THEMA'S EN CLUSTERS	23
Thema's	23
Clusters	23
3.4 STRATEGIE EN KOERS	26
Randvoorwaarden	26
Strategie	28
3.5 DE ANDERE OPGAVEN VAN EEN INTEGRAAL VRIJETIJDSBELEID	31
Niet plaatsgebonden thema's	31
Een kwaliteitsimpuls voor het bestaande aanbod	32
Vraag en aanbod; participatie	36
De rol van de overheid	37
BIJLAGEN	
1. Verkenning van thema's en clusters	40
2. Een kader voor afweging van investeringen	55

DEEL 2: HET VOORPROGRAMMA – DE VISIE

De discussienota 'De stad als belevenis; het voorprogramma' (mei 2001) wordt beschouwd als de visie en dus als een integraal onderdeel van de eindrapportage.

architectuur/
modern/
internationaal

haven/water
maritiem

jong/
vernieuwend

multi/
cultureel

film/
audiovisual

winkelen

uitgaan

cultuur/
festivals

sport/
openlucht-
recreatie

Rotterdamse Thema's

Grootstedelijke Thema's

1. AANBEVELING

Het gemeentebestuur maakt zich op voor een nieuwe bestuurstermijn. De lijnen voor de periode 2002 tot 2006 worden uitgezet in het collegeprogramma. Dat programma zal stellig een paragraaf bevatten over het vrijetijdsbeleid. Over het toekomstige vrijetijdsbeleid heeft de ambtelijke werkgroep De stad als belevenis zich de afgelopen maanden gebogen. Het resultaat legt de werkgroep voor in een tekstsuggestie voor het collegeprogramma 2002 – 2006.

De vrijetijdssector biedt de stad grote kansen. Cultuur, sport, amusement, recreatie, winkelen en uitgaan, bepalen in niet geringe mate de kwaliteit en identiteit van Rotterdam. Economisch gezien groeit de vrijetijdssector, naast mainport en zakelijke diensten, uit tot de derde pijler. Het gemeentebestuur wil die kansen grijpen. Dankzij de investeringsprogramma's van de afgelopen periodes ligt er nu een goed fundament. Een integraal vrijetijdsbeleid zal het kader scheppen om de mogelijkheden van vrijetijdsbesteding van alle Rotterdammers te verbreden, de stad en haar kwaliteiten te versterken, de Rotterdamse marktpositie te verbeteren en de bijdrage aan de stedelijke economie te verhogen. Een sectoroverstijgende visie, strategie en koers geven daar inhoud aan. Wij maken in deze periode middelen vrij voor een investeringsimpuls van ten minste 100 miljoen euro. Deze inzet van minimaal 100 miljoen euro wordt nog vergroot door een koppeling te leggen met andere budgetten, zoals voor de buitenruimte. In de aanpak van de buitenruimte, waarvoor wij eveneens meer geld uittrekken, krijgen de clusters en attractieve verbindingen extra accent. In het vrijetijdsbeleid voor de komende jaren stellen wij het vergroten van de beleveniswaarde van Rotterdam voorop. Rotterdamse thema's als havenstad/ maritieme stad, internationale stad, filmstad, architectuurstad, jongerenstad, cultuurstad en sportstad, vormen daarvoor de leidraad. De inspanningen worden geplaatst binnen het raam van een langere termijn strategie (tot 2020) met binnenstad, waterfront en CS (urban entertainment) als de hoofdpodia, die achtereenvolgens tot ontwikkeling worden gebracht. De binnenstad is, dankzij alle inspanningen, met inbegrip van het nog te realiseren Broadway (in het bijzonder het plan voor de locatie van Luxor en het Stadhuisplein), nu voldoende sterk om de sprong te kunnen maken naar het waterfront (als tweede hoofdpodium). In dit kader zal in deze periode als eerste worden geïnvesteerd in de Kop van Zuid (ondermeer Las Palmas), als opmaat voor een grootscheepse aanpak van de andere clusters in het waterfront. In het investeringsprogramma geven wij verder prioriteit aan de uitbouw van een topsportcluster, in combinatie met de cluster Zuidplein/Ahoy'. Van de extra impuls willen wij een gedeelte reserveren voor investeringen in sub-podia, soms kleinschalige clusters zoals museumkwartier, Lloydkwartier, stadsstraten en Delfshaven, die mede de charme van de vrijetijdsstad bepalen. Het integrale vrijetijdsbeleid legt accent op de versterking van clusters, maar reikt veel verder. De thema's zullen ook op andere wijze zwaarder worden aangezet; in het festivalbeleid krijgen bijvoorbeeld de themajaren een vaste plaats. Maar ook het bestaande vrijetijdsaanbod en de vrijetijdsbesteding dicht bij huis verdienen en krijgen impulsen. Om de concurrentie met het commerciële aanbod te kunnen doorstaan, zal geïnvesteerd worden in kwaliteit en formules van publieke voorzieningen. Het beleid en de gemeentelijke organisatie worden erop ingericht om de commerciële vrijetijdssector meer ruimte te bieden en verkokering te doorbreken. Het integrale vrijetijdsbeleid geven wij vorm in een samenwerkingsverband van de hierbij betrokken diensten onder aansturing van een coördinerende wethouder. Het beleid wordt uitgewerkt in een programma dat de gemeenteraad in het najaar van 2002 ter vaststelling krijgt voorgelegd.

Nesselande

Knooppunt Alexander

2. ADVIES

De werkgroep De stad als belevenis, biedt hierbij zijn advies aan. Het advies is pregnant samengevat in de Aanbeveling (1.).

Het advies rust op een aantal bouwstenen, waarin de belangrijkste onderdelen zijn uitgewerkt (opgenomen als hoofdstuk 3). Daarin zijn ook de opvattingen verwerkt die in de discussie naar voren kwamen.

Aan het advies ligt een visie ten grondslag, die is neergelegd in de eerder verschenen discussienota. Deze eindrapportage is daarmee als een piramide opgebouwd: aanbeveling, advies, bouwstenen en visie.

Maak, als eerste gemeente en in de beste Rotterdamse vernieuwingstraditie, werk van een integraal vrijetijdsbeleid.

De vrijetijdsbesteding heeft een hoge vlucht genomen. Het vrijetijdsrepertoire is omvangrijker, gevarieerder en minder verkokerd geworden. Kunstvormen, sport, recreatie, uitgaan, winkelen, vermaak en media staan niet langer los van elkaar maar gaan combinaties aan. Rotterdam dient dat gegeven als eerste gemeente in Nederland te beantwoorden met een integraal vrijetijdsbeleid; een beleid dat niet in de plaats treedt van sport- of cultuurbeleid, maar daar bovenuit stijgt en zoekt naar prioriteiten, raakvlakken, combinaties en synergie.

Benut de potenties van de vrijetijdssector voor een versterking van de stad, de stedelijke identiteit en de stedelijke economie.

De vrijetijdssector heeft groeipotentie en ontwikkelt zich, naast mainport en dienstensector, tot de derde pijler van de Rotterdamse economie. Die groei moet geen ongerichte zijn; wij bepleiten (en zien grote kansen voor) een verdere uitbouw van de vrijetijdssector die de kwaliteit en de identiteit van de stad ten goede komt.

Breng Rotterdam in stelling voor een sprong voorwaarts.

De ontwikkeling van Rotterdam als recreatieve of vrijetijdsstad is de afgelopen decennia opmerkelijk geweest. Toch was zij al met al meer een incrementele (stapje voor stapje) dan een sprongsgewijze. De regio was en is vooralsnog de thuismarkt. Voor nog teveel clusters geldt dat zij tot op heden onvoldoende tot wasdom zijn gekomen, suboptimaal functioneren, soms weer een terugslag hebben gekregen of nog duidelijke tekortkomingen vertonen. Ook de sprongmutatie van een stad met een éénpolig verblijfscentrum (binnenstad) naar een stad met twee polen (inclusief Kop van Zuid) heeft nog niet zijn beslag gekregen. De positionering van Rotterdam in de vrijetijdsmarkt is kortom nog niet echt een successtory. Rotterdam zal dat succesverhaal nu moeten schrijven.

Ontwikkel een visie, ontwerp een strategie en zet een koers uit.

In het bijzonder is er de uitdaging dat enerzijds een aantal bestaande clusters nog niet naar behoren functioneert, terwijl anderzijds een indrukwekkende hoeveelheid nieuwe plannen en ideeën circuleert. De behoefte aan een strategie doet zich sterk voelen.

Wij bevelen een beleidsgestuurde (i.p.v. marktgestuurde) benadering aan: een uitnodigend kader voor de markt dat ruimte en zekerheid biedt, maar wel binnen een leidende overheidsvisie die prioriteiten stelt en richting geeft aan de inzet van publieke middelen.

Wij geven u in overweging om de behoefte aan visie en strategie als volgt te beantwoorden:

1. Ga uit van het concept van de belevenisstad.
2. Ken daarbij het primaat toe aan de thema's en clusters (in contrast met het voorzieningen-denken), met voor elk cluster een helder profiel.
3. Faseer en prioriteer programma's en plannen.
4. Snel niet van project naar project, maar maak clusters eerst zorgvuldig af en geef ze vooral ook gelegenheid om zich te zetten en te consolideren.

5. En kies daarmee voor een vernieuwingsstrategie die bestaat uit een spiraalvormige beweging van planning, realisatie, consolidatie, uitbouwen etc., waarbij successen worden georganiseerd en aaneen geregen tot een successtory.
6. Maar maak ook de vernieuwing en kwaliteitsverbetering van de vrijetijdsbesteding dichtbij huis, hoewel van een geheel ander schaalniveau, onderdeel van het succesverhaal.

Vergroot de beleveniswaarde van Rotterdam.

De vrijetijdsbesteding is niet alleen sterk gegroeid, maar ook van karakter veranderd. De beleveniswaarde van de vrijetijdsbesteding is steeds belangrijker geworden en inmiddels van groot belang voor het succes van een amusements theater, sportaccommodatie, museum of attractie. Vormen van vrijetijdsbesteding van vandaag en morgen hebben sfeer en een hoge kwaliteit, benaderen de bezoekers niet als gebruikers of klanten maar als gasten, wijken af van de traditionele formules maar bieden veelal combinaties aan, en verlenen geen dienst maar bieden een ervaring, zijn kortom belevenissen.

Deze belevenissen ontstaan door thematisering en clustering. Het thema is het inhoudelijke en samenhangende verhaal waarin de gast de hoofdrol speelt; de cluster is het podium waarop de belevenis zich voltrekt.

De discussienota draagt de opvatting uit dat de stad in beginsel rijk is aan belevenissen en clusters. Door daar maximaal bij aan te sluiten worden meerdere doelen gediend, zoals een sterkere positie als vrijetijdsstad en een groter profijt van de vrijetijdseconomie, maar ook een krachtiger stedelijke identiteit. De grote opgave in het vrijetijdsbeleid is dan ook om de beleveniswaarde van Rotterdam te versterken.

Plaats in het vrijetijdsbeleid de tien Rotterdamse thema's centraal en werk consequent aan versterking van die thema's.

Bouw Rotterdam uit als vrijetijdsstad, doe dit echter niet ongericht, maar op basis van het versterken van kwaliteiten en identiteiten, dus van thema's.

Rotterdam kent authentieke thema's en grotestadsthema's.

Typisch Rotterdams vinden wij: 'havenstad/maritieme stad', 'moderne architectuur', 'jonge stad', 'internationale/multiculturele stad' en 'filmstad'. Dit zijn ook thema's die nog zwaarder aangezet kunnen worden.

Onder de grootstedelijke belevenismotieven rangschikken wij: 'cultuurstad/festivalstad', 'sportstad', 'winkelstad', 'uitgaansstad' en 'stadshistorie/nostalgie'. Die thema's zijn niet eens zo bijzonder. Maar ze consequent tot leidraad nemen van het vrijetijdsbeleid zou wel een vernieuwende stap zijn.

	ROTTERDAMSE THEMA'S					GROOTSTEDELIJKE THEMA'S					
CLUSTERS/PODIA	Architectuur/Modern/ Internationaal	Haven/Maritim/ Water	Jong/ Vernieuwend	Multi/cultureel	Film/AV	Winkelen	Uitgaan	Cultuur/ Festivals	Sport/Open- luchtrecreatie	Historie/ Nostalgie	
Wilhelminapier	X	X	X				X	X		X	6
Entrepot		X		X		X	X			X	5
Boompjes	X	X						X			3
Oudehaven		X					X			X	3
Leuvehaven		X					X			X	3
Parkhaven		X						X	X		3
Lijnbaankwartier	X					X	X	X			4
Laurenskwartier			X			X					2
Centraal Station	X										1
Broadway/ Schouwburgplein	X				X		X	X			4
Museumpark	X							X			2
Witte de With			X	X	X	X	X	X			6
Nw Binnenweg			X	X		X	X				4
Kruiskade				X		X	X				3
Lloydkwartier		X	X		X		X	X			5
Hist.Delfshaven		X				X	X			X	4
Diergaarde Blijdorp									X		1
Hoek van Holland		X									1
Alexanderknoop						X	X		X		3
Zuidplein/Z.park			X	X		X	X	X	X		6
Stadiondriehoek	X	X				X			X		4
Bergsche Bos			X						X		2
Nesselande									X		1
Kralingse Bos				X					X		2
	7	10	7	6	3	10	12	9	8	5	

Versterk de clusters, de podia van belevenissen.

Wij benadrukken een omslag: Vrijtijdsbeleid gaat vandaag de dag niet primair om voorzieningen, maar om gebieden of kernen. De clusters bieden de zappende en veeleisende consument een ervaring, zijn gevarieerd samengesteld, bezitten voldoende kritische massa en aantrekkingskracht.

In binnenstad, stad en stadsrand bevindt zich een aantal gebieden waar Rotterdam uit een oogpunt van beleveniscreatie meer mee kan en moet. Een terreinverkenning bevestigt dat. Waterstad dat Rotterdam als maritieme stad op de toeristische kaart zou moeten zetten, gedeeltelijk is mislukt, maar een nieuwe kans verdient. Het Schouwburgplein, middelpunt van podia maar zelf nog te weinig podium. Het Museumkwartier, een fraai palet van musea maar in totaliteit nog niet echt een belevenis.

Uitgaansgebieden met nog te weinig uitstraling. De Stadiondriehoek, die bij een verdere versterking Rotterdam krachtiger profileert als topsportstad. Maar ook sommige stadsstraten: kleine clusters van multiculturaliteit of jongerencultuur. En recreatieve winkelcentra als Alexandrium en Zuidplein/Ahoy'. Met een samenstel van middelen en instrumenten moet er van die clusters meer belevenis te maken zijn. Het integraal vrijetijdsprogramma zal daar verder vorm aan moeten geven.

Maak in de komende bestuursperiode middelen vrij voor een investeringsimpuls van tenminste 100 miljoen euro en breng een koppeling aan met andere budgetten.

De gemeentelijke investeringen in de vrijetijdssector zijn substantieel en vertonen een opgaande lijn. Waar het belang van deze sector voor stad en stedelijke economie nog steeds toeneemt, bepleiten wij die curve verder door te trekken.

Voor een indicatie hebben wij ons gebaseerd op de additionele gemeentelijke uitgaven in cultuur, sport en toerisme in de periode 1998- 2002. Dat wil dus zeggen de investeringen buiten de structurele budgetten. Het gaat dan om het programma Attractieve stad, de relevante uitgaven ten laste van Stadseconomie en de eenmalige projecten die anderszins op de gemeentebegroting drukken. In totaliteit ruwweg een bedrag van 100 miljoen euro.

De inzet voor de buitenruimte, die in het licht van een grotere attractiviteit van de stad een opwaardering verdient, is hierbij nog buiten beschouwing gebleven. Wij bepleiten in het buitenruimteprogramma voorrang te geven aan clusters en attractieve verbindingen. Daarnaast bepleiten wij dat de clusters ook in het economische programma extra accent krijgen. Op deze wijze worden inspanningen en budgetten gekoppeld.

Ga uit van een langere termijn strategie tot 2020 met de ontwikkeling van drie hoofdpodia, achtereenvolgens: binnenstad, waterfront en CS.

Wij adviseren de langere termijn strategie te baseren op de volgende notie: Ga nu eerst door op het bestaande, pak knelpunten aan, maak clusters af, geef clusters de tijd en de steun om zich te kunnen zetten. Een grote sprong voorwaarts vereist een stevige springplank. Die springplank is thans het echte centrumgebied in de binnenstad, met Schouwburgplein, Lijnbaan en Koopgoot, de kurk waar het centrum op drijft. De sprong richting Waterfront, die al sinds 1985 op de agenda staat, is nog steeds niet voltooid en vereist nog een jarenlange krachtige aanpak.

De nieuwste sprong is richting het Centraal Station, een station dat nu al niet meer toereikend is en dat rond 2007 kan worden aangepakt. Echte grootschalige vrijetijdsontwikkelingen in dit gebied voorzien wij echter pas na 2015, als de 'sprong' naar het Waterfront stevig is verankerd.

Ken de komende periode prioriteit toe aan de podia: Broadway (cultuur, uitgaan), topsportcluster, Kop van Zuid (cultuur) en Zuidplein (entertainment & sport).

In onze benadering onderscheiden wij naast en binnen de drie hoofdpodia ook een aantal podia; clusters met een vrij specifiek profiel en marktsegment. Dat specifieke kan te maken hebben met kleur (bijvoorbeeld cultuurcluster of sportcluster) of schaal (cluster op stadsdeelniveau).

In de Binnenstad verdient het masterplan Broadway prioriteit. In de Discussienota schreven we al dat met name het Stadhuisplein en omgeving een aanmerkelijke versterking behoeven. Het plan Broadway

HOOFPDODIA

dat loopt van de Kruiskade en het Stadhuisplein naar de Hofplein-Zuidzijde en zich richt op versterking van de uitgaansfunctie van het Stadhuisplein, meer luxe winkels en horeca op de Kruiskade, een nieuwe middenzaal op de plaats van het Oude Luxor en een nieuw bioscopencomplex daarnaast, geeft uitdrukking aan die behoefte.

Het uitbouwen van de Rotterdamse positie als (top)sportstad past geheel in De stad als belevenis. Een plan dat nieuwe topsportvoorzieningen - zoals een 400 m. kunstijsbaan en een 50 m. zwembad - combineert met breedtesport, zouden wij willen aanbevelen als de grote investering voor de komende periode, zoals elke bestuursperiode wel één vlaggenschip heeft. Qua locatiekeuze genereren zowel stadiondriehoek als Ahoy' een interessante spin-off, maar heeft Ahoy' de beste papieren.

De Kop van Zuid, één van de mooiste plekken van Rotterdam, is ook als vrijetijdsmilieu heel bijzonder. Er dreigt echter enige stagnatie (Las Palmas, nieuwe gronduitgiftes). Zoals de Kop van Zuid ons inziens een culturele uitstraling verdient, verdient Las Palmas een nieuwe culturele bestemming. Gebruik die als katalysator en houd voor ogen dat een op hoog niveau voltooid Kop van Zuid de stad Rotterdam in een betere uitgangspositie brengt, is dus het advies. Het waterfront omvat meer clusters; een perfect Kop van Zuid zet voor de ontwikkeling van die clusters de goede toon.

Van de stadsdeelcentra is de urgentie bij Zuidplein het grootst. Toevoeging van leisure en entertainment kan eraan bijdragen dat het gebied aanmerkelijk aan kwaliteit wint. Het Ahoy' city plan lijkt ons een goede basis, maar is - ook financieel - ingrijpend.

Het aanpakken van knelpunten, goed afmaken wat in gang is gezet en optimaliseren van het stedelijk rendement bepalen dus de keuze; alsmede het benutten van potenties in stad en stadsrand en van de verschillende soorten podia.

Aan deze vier prioriteiten zal het gemeentebestuur de handen vol hebben. Dat impliceert voor andere clusters een rustiger ontwikkelingstempo, de kleinschalige clusters daargelaten. Wij adviseren een gedeelte van de extra impuls te reserveren voor deze sub-podia, die soms met relatief bescheiden middelen tot meer belevenis te transformeren zijn (Schouwburgplein, Museumkwartier, Delfshaven, sportclusters, stadsstraten).

Neem de tien thema's tevens als kader voor andere vrijetijdsinitiatieven.

Thema's als 'jonge stad', 'multiculturele stad' en 'architectuurstad' komen maar beperkt uit de verf binnen de clusters. Zij worden op een andere manier tot belevenis, via festivals bijvoorbeeld. De Rotterdamse festivals sporen qua motief mooi met de stedelijke belevenisthema's. Wij bevelen aan: (1) Bouw die relatie uit en geef bijvoorbeeld in het festivalbeleid de themajaren een vaste plaats. (2) Neem deze thema's als uitgangspunt bij de ontwikkeling van nieuw vrijetijdsaanbod. (3) Benut ook beter de kwaliteiten van Rotterdam als multiculturele stad; van een podium voor wereldmuziek tot kleurrijk uitgaan. (4) En versterk de infrastructuur om Rotterdam Sportstad nog geprononceerder op de kaart te zetten.

Revitaliseer het publieke aanbod.

Publieke voorzieningen als theaters, musea, sportaccommodaties en recreatiegebieden hebben te maken met een toenemende concurrentie van een professionele vrijetijdsmarkt, met een gevoelige antenne voor de vraagzijde. Voor de publieke sector vereist dat een voortdurende bezinning op welke vraag er is naar het overheidsaanbod, of er aanpassingen noodzakelijk zijn en of de markt niet beter kan wat nu de overheid doet.

Wij zijn er echter van overtuigd dat een substantieel deel van de vrijetijdssector een publieke kleur zal blijven houden. Overwegingen van bescherming van cultuurgooden, merit goods, bevordering van deelname e.d. zullen daaraan ten grondslag liggen.

Het publieke aanbod zal dan ook robuust genoeg moeten zijn om de concurrentie met de commerciële sector aan te kunnen gaan. Bezien we op dit moment uitstraling en onderhoudsniveau van bijvoorbeeld sportaccommodaties dan kan dat niet steeds worden gezegd. Maar ook de gebruiksmogelijkheden zullen beter moeten aansluiten op de veranderende vraag.

Wij geven in overweging dat een kwaliteitsimpuls voor de publieke voorzieningen deel uitmaakt van het

integrale vrijetijdsprogramma, op basis van investeringsschema's van de sport-, recreatie- en cultuursector. In dit kader attenderen wij op investeringen in de wervingskracht van musea, in de vitaliteit van de kunstsector, in sportaccommodaties en een stimulerend sportbeleid en in recreatieve routes en verbindingen.

Stimuleer de recreatiemogelijkheden dicht bij huis.

Geef de vrijetijdsbesteding dicht bij huis een duidelijke plaats in het integrale vrijetijdsbeleid. Enerzijds valt te verwachten dat ontwikkelingen in demografie, vrijetijdsbesteding en behoeften, een stevige impact zullen hebben op het dicht-bij-huis aanbod van voorzieningen en activiteiten: club- en buurthuis, wijkcentrum, bibliotheekfiliaal, sporthal, zwembad, buurtpark, muziekschool, buitenschoolse activiteiten, buurtrecreatie, kinderboerderij etc.

Op welke wijze die ontwikkelingen en trends zullen doorwerken, is nu echter nog niet te voorzien. Wij bepleiten daarom flexibiliteit en ruimte voor experimenten en het beproeven van nieuwe formules om tijdig de goede antwoorden te kunnen geven. Zo'n antwoord kan de gedachte zijn om in Rotterdam tot lokale cultuurcentra te komen.

Aan de andere kant zijn juist ook deze vormen van vrijetijdsbesteding van groot belang voor de grote groep Rotterdammers die niet of nauwelijks deelneemt aan het bredere aanbod. En ook dat rechtvaardigt een kwaliteitsimpuls.

Een bredere kijk op de kwaliteiten van een wijk uit een oogpunt van vrijetijdsbeleving en –besteding is beproefd in de recreatieve visie 'Recreatie dichtbij Huis' voor de wijken van de deelgemeente Noord. Deze werkwijze, die de aansluiting zoekt bij potenties en behoeften van wijkbewoners, verdient navolging.

Bestrijd een mogelijke tweedeling in vrijetijdsbesteding.

Bij een voortschrijdende commercialisering is te verwachten dat voor een belangrijk gedeelte van de Rotterdamse bevolking de financiële drempels te hoog zullen zijn om actief te kunnen participeren. Het moderne vrijetijdsaanbod vraagt daarnaast om vaardigheden van de gebruikers, zoals informatiezoekgedrag, die groepen Rotterdammers missen. Zij hebben daardoor een beperkt vrijetijdspatroon. Op dit punt zijn forse overheidsinspanningen geboden. Die inspanningen zullen zowel gericht moeten zijn op het verlagen van de financiële drempels als op flankerend vrijetijdsbeleid (educatie en aangepast aanbod) voor de groepen die niet of nauwelijks participeren.

Integraal vrijetijdsbeleid sluit alle Rotterdammers in; het programma zal dat waar moeten maken.

Bevorder een samenhangende aanpak van clusters, van productontwikkeling tot gastheerschap.

In de discussienota legden wij de volgende gedachte neer. Beleveniscreatie vraagt om andere oriëntaties. Gerichtheid op de doelgroep en de klant die gast is, op de consistente vormgeving van het thema, op integraliteit en dus op het geheel van ervaringen dat tezamen de belevenis produceert, op sfeer en omgeving, bereikbaarheid en gastheerschap, op het samengaan van hardware, software en orgware. Beleveniscreatie vraagt daarmee om clusterregisseurs die integraal verantwoordelijk zijn.

Deze gedachte is op papier aantrekkelijk doch lijkt in de praktijk moeilijk te realiseren. Zij vraagt in ieder geval om verduidelijking. Wat staat, is de notie dat het gewenst is om per cluster een trekkende partij te hebben die zijn verantwoordelijkheid breed opvat. Dat kan een gemeentelijke dienst zijn, een publiek-private of een private organisatie. Per cluster zullen de accenten verschillend zijn. Maatwerk is geboden.

Geef de commerciële vrijetijdssector meer ruimte.

In Rotterdam zijn naar verhouding de commerciële initiatieven nog minder talrijk. Een gerichte acquisitie en marktwerking van de vrijetijdsindustrie is nog in ontwikkeling. Van sommige sectoren zijn marktkennis en -kontakten goed ontwikkeld, van andere minder. Daarin verder te investeren, alsmede in het gezamenlijk optrekken van de betreffende sectoren in de richting van de markt, is geboden.

Een nadere doordenking van deze stelling leidt tot de volgende adviezen:

Voer een vergelijkend onderzoek uit tussen steden naar de private investeringen in de vrijetijdssector en ga na hoe het klimaat voor particuliere initiatieven in Rotterdam kan worden verbeterd. Creëer één gemeentelijk loket voor particuliere initiatieven, waar alle commerciële partijen zich kunnen melden en van waaruit zij deskundig en stimulerend worden begeleid, met een heldere communicatie en korte, zakelijke procedures. Bouw het Leisureplatform, waarin verschillende diensten onder de vlag van Attractieve Stad samenwerken om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen, daartoe verder uit. Ontwikkel een gerichte acquisitiestrategie, op basis van het integrale vrijetijdsprogramma. Werk de criteria op basis waarvan de overheid financiële steun kan geven aan commerciële vrijetijdsinitiatieven nader uit: investeringssubsidie, grondkostensubsidie of financiële ondersteuning van startende of moeilijk rendabele ondernemingen in de vrijetijdssector. Maar verruim ook de speelruimte binnen de gemeente voor beheerders van gemeentelijke voorzieningen om het recreatief of cultureel ondernemerschap te kunnen ontplooiën.

Doorbreek verkokering.

Waar het aanbod 'ontkokert', kan de overheid niet achterblijven. Initiatieven vanuit de markt, nieuwe voorzieningen en evenementen, zullen in toenemende mate niet meer passen in onze vertrouwde vakjes. Voor marktwerking en publieksarrangementen moet sectoroverstijgend worden gedacht en gehandeld. Wij zijn er niet voor om alles onder één noemer te brengen; sport vraagt om een wezenlijk andere oriëntatie dan cultuur. Maar dat tussen alle betrokken diensten en instellingen een hechte samenwerkingsvorm moet ontstaan voor gemeenschappelijke beleids- en strategievorming, staat voor ons buiten kijf. Breng de vrijetijdsdiensten voor het gemeenschappelijke samen in één werkverband, onder coördinatie van één van de hoofden van dienst. En breng het integrale vrijetijdsbeleid in de volgende bestuursperiode onder de aansturing van een coördinerend wethouder, zijn in dit verband onze adviezen.

Werk dit uit in een integraal vrijetijdsprogramma.

Wij geven u in overweging op korte termijn het integrale vrijetijdsbeleid in een programma uit te werken. Wij hopen hiervoor de nodige bouwstenen te hebben aangedragen. Bij de opstelling van het programma zouden de Rotterdammers en de relevante marktpartijen goed moeten worden betrokken.

Toegift:

Investeer in de beleveniswaarde van de lokale democratie en maak van het Stadhuis het Huis van de Stad.

Voor burgers is participatie in het gemeentebestuur feitelijk een vorm van vrijetijdsbesteding. De inzet kan niet zijn om de democratische participatie daarmee een onderdeel te maken van het vrijetijdsbeleid. Maar het kan wel eens verfrissend zijn om deze onorthodoxe zienswijze te hanteren. Wie deze vorm van vrijetijdsbesteding dan afzet tegen de alternatieven en zich rekenschap geeft van alle trends in vrijetijdsgedrag (vluchtigheid, zap-gedrag, grens vervagingen, kwaliteitsverhoging, multi-mediaal etc.) wordt vervuld van grote somberheid over de toekomst van de traditionele burgerparticipatie. Daarom dit uitstapje: blaas de eerdere ideeën om het Stadhuis om te vormen tot het Huis van de Stad, het centrum van een levendige en aantrekkelijke lokale democratie, weer nieuw leven in. Wellicht kan de dualisering hieraan een impuls geven. Een forumzaal (een ruimte voor communicatief en interactief vergaderen), een raadskelder/raadscafé (ontmoetingsplek voor politici, journalisten en publiek), een presentatieruimte (planpresentaties e.d.), ruimtes met nieuwe media (digitale participatie), theaterprogramma's bij wijze van inleiding in de gemeentepolitiek (voor klassen in het voortgezet onderwijs), zijn zo wat gedachten die dan kunnen worden getoetst en uitgewerkt. Het stadsbestuur als belevenis, het lijkt ons de moeite van het proberen waard.

3. BOUWSTENEN VOOR HET ADVIES

Ons compacte advies steunt op een aantal bouwstenen, die hier nader zijn uitgewerkt. In die zin is dit deel ook op te vatten als het meer uitgebreide advies. Alvorens op de inhoud in te gaan schetsen wij eerst enige achtergronden.

3.1 TOTSTANDKOMING

Het programma Attractieve Stad geeft vorm aan één van de prioriteiten van het gemeentebestuur voor de periode 1998-2002. Met een groot aantal projecten is eraan gewerkt om de aantrekkelijkheid van de stad Rotterdam te vergroten. Dat volstaat echter niet, de ambitie van het programma reikt verder: een visie en agenda voor het toekomstige vrijetijdsbeleid te formuleren. Om daar inhoud aan te geven is opdracht gegeven voor deze toekomstverkenning.

De toekomstverkenning, zo luidde de opdracht, moet leiden tot een scherper zicht op de gewenste ontwikkeling van Rotterdam als attractieve stad, van kansen, mogelijkheden en ontwikkelingsrichtingen, uitmondend in een streefbeeld van Rotterdam in 2015, in strategieën om dat streefbeeld te bereiken en in voorstellen om de noodzakelijke condities te scheppen en investeringen te doen. Tevens dient de verkenning, impliciet of expliciet, te resulteren in een toetsingskader voor nieuwe initiatieven en projecten. De verkenning geeft daarbij in het bijzonder aan wat in de nieuwe bestuursperiode 2002- 2006 op het vlak van het vrijetijdsbeleid te doen staat.

In brede zin gaat het bij vrijetijdsbeleid om cultuur, sport, recreatie, uitgaan, evenementen, media, winkelen en toerisme. Deze exercitie zal afstand houden van de strikt sectorale beleidsontwikkelingen zoals die op het gebied van cultuur en sport, maar plaatst deze wel in het kader van de attractieve stad en zoekt naar prioriteiten, raakvlakken en combinaties.

In opdracht van Programmamanager Attractieve Stad is een ambtelijke werkgroep aan de slag gegaan. In die werkgroep namen vertegenwoordigers deel van het programma Attractieve Stad, het OBR, de dS + V, de dienst Sport en Recreatie en de kunstsector (RKS en Bestuursdienst- SCZ).

De werkgroep heeft daarbij een fasering in de werkzaamheden aangebracht, waarbij de energie eerst werd gericht op het produceren van een discussienota (van maart tot mei 2001), vervolgens op een discussie met betrokkenen en geïnteresseerden (juni-juli) en tenslotte op de uitwerking in de vorm van een advies (september tot en met november).

De vrijetijdssector is een dynamische; die dynamiek bleef niet zonder gevolgen voor de werkzaamheden van de werkgroep. In hetzelfde tijdsbestek werden er plannen gelanceerd en getoetst (Waterfront, Parkhaven, Optrium) en beleidstrajecten uitgewerkt (aanscherping Economische Visie, notitie Vrijetijdseconomie, notitie Sportstad, uitwerking Ruimtelijk Plan Rotterdam), waar de werkgroep zo goed mogelijk rekening mee moest houden. Die dynamiek stelt overigens ook eisen aan het toekomstige vrijetijdsbeleid.

Discussienota

De eind mei uitgebrachte discussienota 'De stad als belevenis' verkent trends in vraag en aanbod in de vrijetijdssector.

Als kapstok wordt aangesloten bij het belevenisdenken, dat zowel in de vrijetijdssociologie, als in de vrijetijdseconomie de afgelopen tijd sterk naar voren is gekomen. De opmars van de vrijetijdsbesteding in het maatschappelijk leven en in de economie van stad en land en het ontstaan van nieuwere vormen, staan daarin centraal.

In 'De stad als belevenis' is een rode draad dat de grenzen tussen traditionele vormen van vrijetijdsbesteding vager worden. Er ontstaan gevarieerde en brede podia van vrijetijdsbesteding, die niet zozeer een product of dienst bieden, maar een (vrijetijds)ervaring. Kenmerkend voor die ervaringen is dat daarin vaak verschillende domeinen samenkomen: ontsnappend, ontspannend, onderhoudend en oogstrelend. Een belangrijke notie is dat belevenissen ontstaan door thematisering en clustering. Het thema is het inhoudelijke en samenhangende verhaal waarin de gast de hoofdrol speelt; de cluster is het podium waarop de belevenis zich voltrekt.

De discussienota draagt de opvatting uit dat de stad in beginsel rijk is aan belevenissen en clusters. Door daar maximaal bij aan te sluiten worden meerdere doelen gediend, zoals een sterkere positie als vrijetijdsstad en een groter profijt van de vrijetijdseconomie, maar ook een krachtiger stedelijke identiteit. De grote opgave in het vrijetijdsbeleid is dan ook om de beleveniswaarde van Rotterdam te versterken.

Vervolgens zijn in de nota de Rotterdamse thema's verkend, de stedelijke thema's die iets hebben met het zijn van een grotere stad en de typisch Rotterdamse thema's die afgeleid zijn van het profiel van onze stad in het bijzonder. De reële en potentiële belevenissenclusters waar die thema's zich uitkristalliseren, worden in kaart gebracht.

De discussienota gaat tevens in op de rol van de overheid.

Maar ook op het feit dat in het vrijetijdsbeleid niet alles draait om belevenissen en op de noodzaak om aandacht te hebben voor de schaduwkanten van een mogelijk sterk vercommercialiseerde vrijetijdssector.

Discussie

Na het verschijnen van de discussienota zijn in een kort tijdsbestek uiteenlopende discussies gevoerd. Discussies met betrokkenen, zowel in kleinere kring als in de setting van een uitgaansbelevenis (Now & Wow) en van theatrale belevenissen (lunchpauzetheaters, verzorgd door het Rotterdams Centrum voor Theater), en met geïnteresseerde Rotterdammers op een web-site. Deze web-site werd vanaf eind mei zo'n vijfduizend maal bezocht; dertig bezoekers lieten een schriftelijke reactie achter.

De reacties samenvattend, zien wij een drietal lijnen.

- Allereerst worden de gesignaleerde trends in de vrijetijdsbesteding herkend en erkend. Dat geldt ook voor het belevenisdenken. Uit sommige reacties stijgt echter een duidelijke waarschuwing op: sla niet door, pas op voor verschraling (een zorg die in culturele kringen wordt geuit), geef meer aandacht aan bijvoorbeeld belevenissen dichtbij huis en aan vormen van vrijetijdsbesteding die zich wat minder eenvoudig lenen voor deze benadering.
- In de tweede plaats worden ook de thema's en de clusters herkend. Over enkele clusters worden specifieke opmerkingen gemaakt. Echter ook hier een goede raad: vermijd geforceerde, kunstmatig bedachte clusters. Sommige reacties onderstrepen dat thema's zich ook buiten clusters kunnen uitkristalliseren, in festivals bijvoorbeeld.
- Als derde wordt bepleit de rol van de overheid te verhelderen. De term 'clusterregisseur' die in de discussienota is gebruikt, roept verkeerde beelden op.

Deze reacties en adviezen hebben wij betrokken bij de verdere uitwerking

Van discussie naar advies

De opgave na de discussienota was een drievoudige: de verwerking van de discussiebijdragen met inbegrip van nadere reflectie op het gedachtegoed van 'De stad als belevenis'; een verdere uitwerking en uitdieping, zowel van clusters als van het bredere vrijetijdsaanbod; en de operationalisering van visie en koers in een beleidskader.

Waar de discussienota, zijnde de visie, in grote lijnen geaccepteerd is, beschouwen wij deze als integraal onderdeel van ons eindproduct en richt het advies zich op deze drie opgaven.

Het advies is in meerdere lagen opgebouwd om ook meerdere doelen te kunnen dienen: een pregnante aanbeveling (1), een kernachtige boodschap (2, het eigenlijke advies) en een onderbouwing (3). In elke laag wordt dezelfde redeneerlijn gevolgd, hetgeen wellicht lijkt op herhaling, maar dus samen hangt met de gelaagde opbouw.

Na deze inleiding van het onderdeel met bouwstenen, wordt de belevenisstad als vrijetijdsconcept aangescherpt. Daartoe zoeken wij aansluiting bij de ontwikkeling van het vrijetijdsaanbod in Rotterdam in de afgelopen vijftig jaar. Benadrukt wordt het nog steeds toenemende belang van de vrije tijd voor de ontwikkeling en de economie van de stad. De omslag van het denken in voorzieningen naar het denken in thema's en clusters wordt geïllustreerd. Dit eerste deel sluit af met de balans van het stedelijke vrijetijdsbeleid en een beredeneerde keuze voor een beleidsgestuurde (in plaats van marktgestuurde) vrijetijds-koers.

Vervolgens gaan wij in op de hoekstenen van 'De stad als belevenis': de thema's en clusters, die worden uitgewerkt.

De te voeren strategie, het plan achter alle plannen, komt aan bod in het laatste deel. In de diverse opgaven (m.n. clusters) worden onderscheidingen, orde en prioriteit aangebracht. Een verkenning van financiële, sociale, ruimtelijke en economische randvoorwaarden gaat daaraan vooraf. Op basis daarvan formuleren wij een voorstel voor een stadsbrede strategie.

Het laatste deel richt zich op het integrale vrijetijdsbeleid en de rol van de overheid: de verschillende opgaven en het wenselijke overheidsprofiel.

In de bijlagen worden thema's en clusters uitgediept en een afwegingsmethode voor vrijetijdsinvesteringen geschetst.

3.2 DE TRANSFORMATIE VAN ROTTERDAM

In de discussienota betoogden wij dat de moderne mens op zoek is naar belevenissen. Consumenten geven vandaag de dag eerder en méér geld uit aan ervaringen dan aan een product. Vooral de vrijetijdsbesteding is het domein van belevenissen én een groeisector. De schaarse vrije tijd wordt zo efficiënt mogelijk besteed, waarbij in korte tijd zoveel mogelijk ervaringen worden opgedaan. Men spreekt van een zap-cultuur; consumenten worden getypeerd als ‘alleseters’ die zich weinig gelegen laten liggen aan traditionele scheidslijnen. Het vrijetijdsrepertoire is omvangrijker, gevarieerder en minder verkokerd geworden.

Economen houden ons voor dat de beleveniseconomie de grootste groei kent en de hoogste toegevoegde waarde.

Reacties op de discussienota waren voor ons aanleiding het belevenissenconcept nog eens kritisch tegen het licht te houden. Wij hebben ‘de stad als belevenis’ daarbij mede in een historisch perspectief geplaatst.

Van werkstad naar vrijetijdsstad

Het naoorlogse Rotterdam straalde met recht en reden het beeld van een werkstad uit, met de wederopbouw van stad en haven als de belangrijkste opgave. De wederopbouw van de binnenstad baseerde zich op een scheiding van functies. De binnenstad was er in de visie van het Basisplan vooral voor werken, winkelen en dienstverlening, vanaf de jaren zeventig aangevuld met wonen. Onder dienstverlening moeten zeker ook vrijetijdsfaciliteiten, zoals het concertgebouw De Doelen, worden begrepen, maar dat waren nog betrekkelijk solitaire voorzieningen. Voor de gehavende stad stonden deze inspanningen in het teken van het (weder) opbouwen van een basisniveau.

Buiten het centrum trokken de bouw van het grootschalige sport- en beurzencomplex Ahoy’ en de investeringen in de rand- en buitenstedelijke recreatiegebieden de aandacht. De tijdgeest bevorderde daarnaast een breed palet aan wijkvoorzieningen voor de vrijetijdsbesteding dichtbij huis: club- en buurt-huizen, wijkgebouwen, bibliotheekfilialen, sportvelden en -hallen en zwembaden.

De jaren tachtig zou men enerzijds in het teken kunnen plaatsen van het streven naar een complete stad en dus in dit kader naar een intensivering en vervolmaking van het voorzieningenpatroon. Dat kreeg in eerste aanleg gestalte in renovatie en nieuwbouw van musea en schouwburg en in de ontwikkeling van een nieuw uitgaansgebied, de Oudehaven.

Een stap vooruit was tevens het streven naar meer verscheidenheid in de binnenstad. In het beleid werd de aandacht gevraagd voor specifieke kwaliteiten van binnenstadskwartieren zoals de Centrumruit, Waterstad en Museumkwartier, elk gebied met een eigen profiel en sfeer. Hiermee kondigde zich ook een verbreding aan van het denken over vrijetijdsbesteding, namelijk van solitaire voorzieningen naar clusters.

Het Nieuwe Rotterdam (ingezet in 1986) bevestigde en versterkte die ontwikkeling met investeringen in Museumkwartier en Waterstad bijvoorbeeld, maar schetste daarnaast het perspectief van de sprong over de rivier. Wat zich aankondigde was de opgave van het scheppen van een centrummilieu op twee oevers, met daarbinnen een aantal trekkers. Het beleid effende de weg dat waterfront en Kop van Zuid zich ook voor de vrijetijdsbesteding zouden ontwikkelen tot een tweede pool, naast de binnenstad.

Buiten het centrum kwamen twee stadsdeelcentra op, Zuidplein en Oosterhof, met een sterke focus op het winkelen.

Vanaf eind jaren tachtig wordt in de lijn van Het Nieuwe Rotterdam krachtig gewerkt aan een kwaliteitsverbetering over een brede linie, met een aantal opmerkelijke hoogtepunten. De cultuursector krijgt een

forse impuls (vernieuwing van musea en theaters bijvoorbeeld), maar ook wordt er flink geïnvesteerd in topsportvoorzieningen (voetbalstadions, honkbalstadion, topsporthal) en andere faciliteiten (Ahoy', Blijdorp, congresgebouw). Voorzieningen die vaak expliciet of impliciet bijdragen aan profiel en sfeer van gebieden en dus aan clustering.

Een ingreep als de Koopgoot keert de teloorgang van Rotterdam als recreatief winkelcentrum.

De Erasmusbrug maakt de ontwikkeling van het Entrepotgebied en de Wilhelminapier tot een uitgaansmilieu mogelijk.

De kwaliteit van de buitenruimte, ook als verbindend en sfeerbepalend element binnen de clusters, krijgt in deze periode veel meer aandacht.

Buiten het centrum vernieuwen de stadsdeelcentra zich, met name Alexandrium breidt fors uit.

Bij de overgang naar de 21e eeuw wordt de ontwikkeling van de werkstad Rotterdam, via de complete stad naar de belevenisstad Rotterdam, onderstreept door een indrukwekkend aantal plannen.

Bezien we de vrijetijdsbesteding in Rotterdam in de afgelopen decennia, zoals hierboven in kort bestek gememoreerd, dan springen enkele ontwikkelingen in het oog.

Van	Naar	Toelichting
Solitair	Concentratie	De ontwikkeling waarbij de uitbreiding van het aanbod van mogelijkheden van vrijetijdsbesteding verschuift van solitaire voorzieningen naar concentraties of clusters (gebieden met een eigen profiel en sfeer).
Functioneel	Geïntegreerd	Van een monofunctioneel aanbod tot meervoudige of geïntegreerde mogelijkheden van vrijetijdsbesteding (beleveniscomplexen).
Eénpolig	Meerpolig	Van een stad met een enkele pool (de binnenstad) tot een stad met twee polen, alsmede met een centrum en enkele subcentra.
Algemeen	Authentiek	Van de aandacht gericht op een algemene versterking van het voorzieningenniveau (basisaanbod, complete stad) tot een focus op het vrijetijdsaanbod dat de identiteit van de stad versterkt (de stad als belevenis).
Dienst	Ervaring	De verschuiving in de vrijetijdsbesteding van de verlening van een dienst naar het organiseren van een ervaring.
Wijk en stad	Wijk, stadsdeel, stad en stadsrand	Het ontstaan van meerdere vrijetijdsmilieus en schaalniveaus.
Basiskwaliteit	Onderscheidend	Van een vrij sobere uitvoering van vrijetijdsvoorzieningen (jaren tachtig) tot een kwaliteit waarmee de stad zich profileert en onderscheidt.

Aldus gezien, vormt het denken over vrije tijd in termen van belevenissen geen modieuze gril of hype, maar een logische voortzetting van een ingezette ontwikkeling: van voorzieningen naar clusters, van losse elementen naar combinaties, van producten naar ervaringen, van het aanbod naar de vraag, van klanten naar gasten en van kwantiteit naar kwaliteit. Het gaat ons daarbij niet om het stempel (belevenis) maar om de onderliggende trends.

Perspectieven

Het vergroten van de beleveniswaarde van Rotterdam dient meerdere doelen: het bevordert de economie en de stedelijkheid en komt tegemoet aan de behoeften van de vrijetijdsconsumenten: de bewoners van (groot-) Rotterdam en de stadsbezoekers. In 'Visie 2010', de stadsvisie van Rotterdam, is betoogd dat vergeleken met andere steden de stedelijke kwaliteit en grandeur, alsmede de motieven voor stadsbezoek hier achterblijven. Dat zijn ook de fundamenteën voor beleveniscreatie. Daaraan te werken maakt Rotterdam nog méér stad.

Deze benadering in de discussienota werd in grote lijnen onderschreven. Wel drong men erop aan om tussen de verschillende doelen evenwicht te bewaren en niet naar het ene of andere doel door te slaan. In het bijzonder is wel gewaarschuwd voor een overheersing van het economische denken in het vrijetijdsbeleid.

Het streven naar een evenwichtig vrijetijdsbeleid staat ook bij ons voorop, wij hebben getracht daaraan vorm te geven. Een benadering louter vanuit de beleveniseconomie is ons ook te één-dimensionaal. Dat neemt niet weg dat over de betekenis van de vrijetijdssector voor de stedelijke economie van vandaag en vooral ook van morgen niet te lichtvaardig mag worden geoordeeld.

Dat vrijetijdseconomen ons voorhouden dat de beleveniseconomie de grootste groei kent en de hoogste toegevoegde waarde heeft, moet ook voor Rotterdam een aansporing zijn om daarop in te spelen.

Overigens was de afgelopen jaren vooral de zakelijke dienstverlening in Rotterdam de sterkste stijger, maar mochten sport en recreatie, horeca en detailhandel er zeker ook zijn.

Daarnaast telt, dat de stad in transformatie is: van een haven- en industriële economie naar een diensteneconomie. De haven doet het goed, maar wordt qua werkgelegenheid voor Rotterdam overvleugeld door de diensteneconomie, waarvan kennis en informatie belangrijke dragers zijn. Hoe het in de toekomst gaat met die weinig plaatsgebonden dienstverlenende bedrijvigheid, is koffiedik kijken. Een belangrijke motor van de groei van de zakelijke dienstverlening, ICT, hapert. En overigens blijkt Rotterdam voor het aantrekken van nieuwe diensten toch meer een regionaal dan een nationaal profiel te bezitten.

Het is onze overtuiging dat de vrijetijdssector, die in ieder geval een sterke verankering in steden kent, voor Rotterdam kan uitgroeien tot de derde pijler van de stedelijke economie. En dus kan bijdragen aan een verbreding van onze economische basis.

De recente Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)-studie 'De stad in de omtrek' sluit hier op aan. Het SCP ziet in de binnensteden van de grote steden nog maar ruimte voor twee economische specialisaties: centrum voor bezoekers (horeca, toerisme) en voor financiële dienstverlening.

Deze stelling kan aan de hand van de cijfers worden geïllustreerd.

Het havengebied telt zo'n 65.000 werkzame personen. De zakelijke dienstverlening ca. 56.000. Voor een indicatie van de vrijetijdssector kunnen bij elkaar worden opgeteld de bedrijfssectoren horeca, cultuur en recreatie en detailhandel, totaal 53.000. Het gaat wat ver om de detailhandel in zijn geheel aan vrije tijd toe te rekenen, daar staat echter tegenover dat de vrije tijd ook doorwerkt in andere economische sectoren die niet zijn meegenomen.

Bron: Bedrijvenregister Zuid-Holland (cijfers per 1-1-2000).

Anderzijds is in deze economisch onzekere tijd enige twijfel op zijn plaats. Vrijetijdsconsumptie hangt immers onlosmakelijk samen met koopkracht. Dus wat zullen de gevolgen zijn van een eventuele recessie? Recessie zal stellig grote gevolgen hebben voor wereldhandel (dus de haven) en dienstverlening. Op voorhand is dus moeilijk te voorspellen of de relatieve positie van de derde pijler een mindere zal worden. Wij veronderstellen dat een beperkte recessie in eerste aanleg consequenties heeft voor dure vormen van vrijetijdsbesteding, met name buitenlandse reizen. Dat effect gaat Rotterdam grotendeels voorbij. Een ingrijpende en langdurige recessie zal echter ook op de vrijetijdsbesteding in Rotterdam aanmerkelijke sporen nalaten. In eerste aanleg voor de nieuwe plannen, die in de ijskast verdwijnen of worden getem-

poriseerd, hetgeen dus flexibiliteit verlangt. Voor de overheid dringt zich dan echter ook de vraag op of juist niet anticyclisch moet worden geïnvesteerd in de Quality of Life, met het oog op zowel het zo goed mogelijk doorkomen van de recessie als ook om voor de daarna weer aanbreekende betere tijden in een gunstiger uitgangspositie te verkeren.

En overigens is vrijetijdsconsumptie de resultante van twee belangrijke variabelen: niet alleen tijd, maar ook geld. De vrije tijd van werkenden stond, zo wijst SCP-onderzoek uit, de afgelopen jaren zeer onder druk. Die druk wordt in tijden van recessie onmiskenbaar minder.

Ons pleidooi is om in het gemeentelijke investeringsbeleid - ook bij enige tegenwind - onverkort recht te doen aan de potenties van deze sector voor de stad en de stedelijke economie.

Tussenbalans

Rotterdam heeft als vrijetijdsstad een forse groei doorgemaakt, maar zeker nog een flinke route voor zich. Om die route te kunnen bepalen, maken wij eerst een tussenbalans op.

De ontwikkeling van Rotterdam als recreatieve of vrijetijdsstad is de afgelopen decennia per saldo opmerkelijk geweest. Toch was zij al met al meer een incrementele (stapje voor stapje) dan een sprongsgewijze.

Om zo'n sprong te kunnen maken is de afgelopen vijftien jaar naarstig gezocht naar de grote klapper of trekker. Die zoektocht heeft niet een aansprekend resultaat gehad. Die ervaring doortrekkend, ligt het voor de nabije toekomst eerder voor de hand om die trekker te organiseren, dan trachten binnen te halen. Met name de ontwikkeling van het Waterfront biedt daarvoor perspectief.

Rotterdam wordt er in het ontplooiën van zijn ambities stelselmatig aan herinnerd dat de thuismarkt de regio is en dat die zijn beperkingen heeft. Ook bij het veroveren van een plaats in de nationale markt, moeten we ons realiseren dat die nationale markt begint bij de regionale, hetgeen om extra alertheid vraagt voor effecten van verdringing en verzadiging.

In het vrijetijdsbeleid werd de verschuiving zichtbaar van het meer solitaire denken in voorzieningen naar de meer geïntegreerde benadering van clusters. Die clusterbenadering verbreedt in meerdere opzichten de optiek. Naarmate de lacunes in het voorzieningenpatroon zijn gevuld, zal voor nieuwe (solitaire) voorzieningen gelden dat, in econometaal, het grensnut afneemt. Ook daarin zien wij een ondersteuning van de wenselijkheid om in het vrijetijdsbeleid de clusterbenadering voorop te zetten.

De ontwikkeling van de vrijetijdsstad Rotterdam was weliswaar een stapsgewijze, maar niet alle stappen waren voorwaarts gericht. Voor nog teveel gebieden geldt dat zij tot op heden onvoldoende tot wasdom zijn gekomen, suboptimaal functioneren, soms weer een terugslag hebben gekregen of nog grote tekortkomingen vertonen. Denk aan Waterstad, Entrepot, Wilhelminapier, uitgaansgebieden. Ook de sprongmutatie van een stad met een éénpolig verblijfscentrum naar een stad met meerdere polen is nog niet echt gezet. De positionering van Rotterdam in de vrijetijdsmarkt is kortom nog niet echt een successtory. Rotterdam zal dat succesverhaal nu moeten schrijven.

De ingrediënten van de successtory zijn een goed script (een helder concept en overall-visie), een aansprekende verhaallijn of een herkenbare rode draad (een duidelijke koers) en een goed doordachte opbouw en plot (de onderscheidene bedrijven, of fasen). Bezien we de Rotterdamse praktijk, dan constateren we dat het tot dusverre (evenals overigens in andere steden) nog ontbreekt aan een integrale en overall visie op de vrijetijdsbesteding met de daarbij behorende vertaling in een heldere koers. In het bijzonder is er de uitdaging dat enerzijds een aantal bestaande clusters nog niet naar behoren functioneert, terwijl anderzijds alweer een indrukwekkende hoeveelheid nieuwe plannen en ideeën circuleert, hetgeen vragen oproept over concurrentie, marktopname, inzet van overheidsgeld e.d. De behoefte aan een strategie laat zich sterk voelen.

Bij het uitzetten van een strategie doet zich ruwweg de keuze voor tussen een marktgestuurde benadering en een beleidsgestuurde aanpak. Bij de marktgestuurde benadering geeft de overheid nog wel een kader aan, zoals het Ruimtelijk Plan Rotterdam een kader is, maar wordt bij de invulling het primaat gelegd bij de initiatieven vanuit de markt. Die marktinitiatieven bepalen waar, in welk tempo en met welke inzet vrijetijdsprojecten vorm krijgen.

In de beleidsgestuurde benadering is de overheidsvisie leidend. Vanuit een kader, visie en concept wordt getracht de vrijetijdsstad Rotterdam gestalte te geven. Daarbij initiërend en stimulerend optredend in de richting van marktpartijen om met plannen te komen.

De marktgerichte benadering lijkt op het eerste gezicht aantrekkelijk en aan te sluiten bij de recente golf aan vrijetijdsplannen. Die plannen doen overigens meestal een zwaar beroep op de inzet van de overheid en zijn dus minder 'markt' dan het lijkt. Belangrijker zijn echter de risico's van marktsturing: plannen die teveel plannen blijven omdat

(waar ze onderling concurreren) de overheid geen keuzes maakt; een suboptimale ontwikkeling van de stad (vanuit een stedelijke visie kunnen andere locaties of een ander ontwikkelings tempo de voorkeur verdienen); een door de markt gedicteerde inzet van publieke middelen. De beleidsgestuurde benadering heeft daarom onze duidelijke voorkeur, mede vanwege het feit dat juist deze aanpak de markt duidelijkheid en zekerheid verschaft.

De behoefte aan visie en strategie zouden wij als volgt willen beantwoorden:

1. Ga uit van het concept van de belevenisstad.
2. Ken daarbij het primaat toe aan de clusterbenadering (in contrast met het voorzieningen-denken).
3. Definieer de bijdragen van die clusters aan het geheel met per cluster een helder profiel en probeer daarbij interne (binnenstedelijke) concurrentie te vermijden, ook om een maximaal rendement te halen uit de inspanningen.
4. Faseer en prioriteer programma's en plannen.
5. Snel niet van project naar project, maar maak clusters eerst zorgvuldig af en geef ze vooral ook gelegenheid om zich te zetten en te consolideren.
6. En kies daarmee voor een vernieuwingsstrategie die bestaat uit een spiraalvormige beweging van planning, realisatie, consolidatie, uitbouwen, etc., waarbij successen worden georganiseerd en aaneen geregen tot een successtory en de behaalde successen worden geïncasseerd en gevierd, zodat zij het fundament vormen van nieuwe sprongen voorwaarts. De transformatie van 'Rotterdam belevenisstad' als een festival op zichzelf.
7. Maar draag ook zorg voor vernieuwing en kwaliteitsverbetering van het vrijetijdsaanbod dichtbij huis, ook al is dat van een ander schaalniveau.

3.3 DE STAD ALS BELEVENIS; THEMA'S EN CLUSTERS

Belevenissen ontstaan door thematisering en clustering. Zij staan voor het verhaal dat met de belevenis wordt verteld en het podium waarop dat wordt gebracht.

De stad is rijk aan belevenissen en kent een veelheid van thema's en clusters.

Thema's

Bouw Rotterdam uit als vrijetijdsstad, doe dit echter niet ongericht, maar op basis van het versterken van kwaliteiten en identiteiten, dus van thema's, is de rode draad van de Discussienota. De verkenning van de Rotterdamse thema's (uitgebreider in bijlage 1) resulteerde in het volgende beeld.

Rotterdam kent authentieke thema's en grotestadsthemas.

Typisch Rotterdams vinden wij: 'havenstad/maritieme stad', 'moderne architectuur', 'jonge stad', 'internationale/multiculturele stad' en 'filmstad'. Alle ook thema's die nog zwaarder aangezet kunnen worden.

Onder de grootstedelijke belevenismotieven rangschikken wij: 'cultuurstad/festivalstad', 'sportstad', 'winkelstad', 'uitgaansstad' en 'stadshistorie/nostalgie'. Die thema's zijn niet eens zo bijzonder. Maar ze consequent tot leidraad nemen van het vrijetijdsbeleid zou wel een vernieuwende stap zijn.

Deze thema's ontmoeten in de discussie brede steun, met een enkele suggestie om nog selectiever te zijn of thema's samen te nemen (architectuur, jong en film). Dat zou ons inziens echter ten koste gaan van de herkenbaarheid.

Wij bevelen sterk aan om genoemde thema's als leidraad te nemen voor de inspanningen op het gebied van het vrijetijdsbeleid.

Clusters

Thema's kristalliseren ruimtelijk uit in clusters; wij noemden ze de podia van de belevenissen.

Waarom podia en waarom zo belangrijk?

Het is interessant om te zien dat de verschuiving in het vrijetijdsbeleid van voorzieningen naar gebieden of clusters zich stap voor stap heeft voltrokken. Het vertrekpunt was de erkenning dat de aantrekkelijkheid van de stad samen hangt met gebieden met een bijzondere kwaliteit of sfeer, die aanvankelijk vooral nog werd geduid als een concentratie van samenhangende voorzieningen (dus hardware). Later gevolgd door de notie dat die sfeer mede bepaald wordt door de inrichting van de openbare ruimte, de verbindende schakel in de clusters. Dat legde de basis voor een verdere uitbouw: het denken over een gezamenlijk of afgestemd aanbod, over gemeenschappelijke profilering en faciliteiten. En zo verschijnt de beleveniscluster ten tonele, waarbij het niet alleen gaat om de hardware, maar ook om de software en de orgware, dus om het gehele programma dat meer is dan de som der delen.

Dat leidt tot een begripsomschrijving van een cluster, zijnde: een geïntegreerd belevenissencomplex, waarvan de verschillende onderdelen de infrastructuur delen (van restaurants tot parkeergelegenheid), met gemeenschappelijke marketing en promotie, die met een gevarieerd aanbod ook een antwoord vormen op de toenemende vluchtigheid in de vrijetijdsbesteding en die door hun massa, zichtbaarheid en bereik een hoger niveau van investeringen en exploitatie mogelijk maken.

Overigens voldoen lang niet al onze clusters daaraan. Waar het om gaat is dat de potenties van een cluster worden onderkend en herkend. De potenties voor de kwaliteit van de stad en de kwaliteit van de vrijetijdsbesteding, maar ook de potenties voor de stedelijke economie.

De effecten van clusters illustreren dat belang. De directe economische betekenis is dat een perfecte

cluster een aanzuigende werking heeft op publiek (en dus bestedingen) en op gelijkgestemde activiteiten en voorzieningen (en dus investeringen). Maar die effecten kunnen verder reiken. De aantrekkingskracht kan ook gelden voor activiteiten die zich door het thema van het cluster bijzonder aangesproken voelen of daar, uit een oogpunt van marketing, van mee willen profiteren, denk aan de 'cultural industries' in relatie tot de culturele clusters en de 'sports and leisure industries' in relatie tot de (top-)sportclusters.

Om die redenen bepleiten wij dat ook het economisch vrijetijdsbeleid zich primair richt op het versterken van clusters, terwijl anderzijds het sectorale beleid zich bij de situering van voorzieningen zich in belangrijker mate laat leiden door het optimaliseren van de spin-off.

Wij benadrukken dus een omslag: Vrijetijdsbeleid gaat vandaag de dag primair om gebieden of clusters. Die clusters bieden de zappende en veeleisende consument een ervaring, zijn gevarieerd samengesteld, bezitten voldoende kritische massa en aantrekkingskracht.

In binnenstad, stad en stadsrand bevindt zich een aantal gebieden waar Rotterdam uit een oogpunt van beleveniscreatie meer mee kan en moet. Een terreinverkenning bevestigt dat. Waterstad dat Rotterdam als maritieme stad op de toeristische kaart zou moeten zetten, gedeeltelijk is mislukt, maar een nieuwe kans verdient. Het Schouwburgplein, middelpunt van podia maar zelf nog te weinig podium. Het Museumkwartier, een fraai palet van musea maar in totaliteit nog niet echt een belevenis.

Uitgaansgebieden met nog te weinig uitstraling. De Stadiondriehoek, die bij een verdere versterking Rotterdam krachtiger profileert als topsportstad. Maar ook sommige stadsstraten: kleine clusters van multiculturaliteit of jongerencultuur. En recreatieve winkelcentra als Alexandrium en Zuidplein/Ahoy'.

In bijlage 1 gaan we dieper in op de verkenning van clusters. In schema en gerelateerd aan de thema's vatten we de clusters als volgt samen:

Thema (typisch Rotterdamse motieven)	Cluster	Thema (grootstedelijke motieven)	Cluster
Havenstad/Stad aan het water/Stad aan zee	Waterfront (Waterstad, Kop van Zuid, Entrepot, Parkhaven) Mainport Hoek van Holland	Cultuur	Museumkwartier met culturele as Schouwburgplein Kop van Zuid
Architectuur/moderne stad	Binnenstad/ Kop van Zuid	Sport	Stadiondriehoek Bergse Bos Sportclusters RPR
Jong (jeugdcultuur)	Westblaak (skate) Stadsstraten? Uitgaansgebieden	Retail/leisure	Binnenstad Zuidplein/Ahoy' Alexandrium Centraal Station Parkhaven (?)
Multiculti	West Kruiskade	Uitgaansstad	Meerdere uitgaanscentra en "Broadway"
Visuele media	Lloydpier	Historie/Nostalgie	Waterstad Delfshaven

Inzicht begint met ordening. Het bovenstaande schema bevat zeer uiteenlopende clusters. Met het oog op het formuleren van een strategie is enige ordening wenselijk. Afwegingen doen zich immers met name voor tussen clusters die zich in hetzelfde marktsegment bevinden.

Wij onderscheiden een drietal categorieën:

- De hoofdpodia, de kristallisatiepunten of polen van de vrijetijdsstad Rotterdam. Doorgaans een verzameling van clusters. Het zijn vooral de hoofdpodia die bepalend zijn voor de plaats van Rotterdam in de nationale vrijetijdsmarkt. Zij zijn ook de ankers in de strategie.
- De podia, de clusters met een vrij specifiek profiel, een eigen kleur (bijvoorbeeld cultuur of sport) of een specifiek bereik (het stadsdeelniveau bijvoorbeeld). Zij zijn onderdeel van de hoofdpodia, of functioneren zelfstandig. De belangrijkste keuzen in het investeringsprogramma spitsen zich toe op deze podia.
- De sub-podia, de clusters met een kleinschalig en veelal aanvullend karakter (stadsstraten, Delfshaven bijvoorbeeld). Hoewel het profiel complementair is en het bereik beperkt (marktniche), moeten deze clusters zeker niet worden veronachtzaamd. Zij bepalen mede de charme van de stad.

Met het bovenstaande hebben wij een globaal, maar nog niet volledig, beeld gegeven. Wij realiseren ons nog voorbij te zijn gegaan aan het plan voor een leisurecentrum in Hoogvliet, de buitenstedelijke recreatiegebieden en de grote parken. Laatstgenoemde krijgen mogelijk de nodige aandacht in het buitenruimteprogramma.

Uit toeristisch oogpunt is daarnaast en misschien wel in de eerste plaats Blijdorp van belang. Het gaat hier niet zozeer om een cluster in de zin zoals we daar steeds over spreken. Blijdorp is een, zeer succesvolle, op zich zelf staande voorziening, die door voortdurend te investeren er goed in slaagt, publiek te boeien en te binden.

Het is onze overtuiging dat met een samenstel van middelen en instrumenten er van de clusters meer belevenis te maken is. Het integraal vrijetijdsprogramma zal daar verder vorm aan moeten geven. Hierna doen wij een aanzet.

3.4 STRATEGIE EN KOERS

Randvoorwaarden

De gemeentelijke inzet voor het vrijetijdsbeleid in de komende jaren voltrekt zich binnen een aantal randvoorwaarden.

Allereerst zijn er de financiële kaders.

Het is in deze fase absoluut onmogelijk om de omvang van de gemeentelijke investeringsopgave te duiden, niet voor de periode tot 2015, maar ook niet voor de bestuurstermijn van 2002 tot 2006. Daarvoor zijn er nog veel te veel onzekerheden. Zo is een aantal plannen nog nauwelijks uitgewerkt (vgl. het Waterfront), of is in andere gevallen het overheidsaandeel in de investeringen nog ongewis. Over het gewenste niveau van investeringen valt echter wel een uitspraak te doen.

De afgelopen zittingsperiodes werden gekenmerkt door tot de verbeelding sprekende investeringsprogramma's. Het aandeel van de vrijetijdssector binnen die programma's groeide. Geheel in overeenstemming met de vitale betekenis van de vrijetijdssector voor de stad en de stedelijke economie stellen wij voor om die lijn door te trekken.

Voor een berekening hebben wij ons gebaseerd op de additionele gemeentelijke uitgaven in cultuur, sport en toerisme in deze periode. Dat wil dus zeggen de investeringen buiten de structurele budgetten. Het gaat dan om (in het kader van de Stedelijke Visie) het programma Attractieve stad en de relevante uitgaven ten laste van Stadseconomie, alsmede de projecten die anderszins ten laste van de gemeentebegroting zijn gebracht. In totaliteit ruwweg een bedrag van 100 miljoen euro, met inbegrip van de kapitaalkredieten.

Het bedrag van 100 miljoen euro is een globale indicatie, op basis van een aantal bouwstenen.

Allereerst merken wij op dat voor die indicatie niet de realisatie van het project van belang is, maar het moment waarop de gemeenteraad de betreffende beslissing nam. Voor enkele grote projecten die in de periode van 1998 – 2002 zijn gerealiseerd, viel de beslissing in de vorige raadsperiode. Dit inachtnemend is het beeld als volgt:

- Attractieve stad eerste fase (accent op het gereed maken van de binnenstad voor EK 2000 en RCH 2001): 16,8 miljoen euro, waarvan 15 miljoen euro buitenruimte;
- Attractieve stad tweede fase (o.a. Middenzaal voor 12 miljoen euro, monumenten voor 5,2 miljoen euro, prioriteiten Kunstzaken voor 7,9 miljoen euro en Hockeystadion 1,1 miljoen euro): 30,3 miljoen euro
- Stadseconomie: toerisme en vrijetijdseconomie (o.a. servicestad, De Delft, extra marketinginspanningen): 10,9 miljoen euro
- EK 2000 en RCH 2001: 9,5 miljoen euro
- Intensivering kunstbeleid, meerdere begrotingsjaren: 7,5 miljoen euro gulden (structureel)
- Intensivering sportbeleid, waaronder 1,8 miljoen euro Verenigingssport + 5,5 miljoen euro Opgroeien (vrije tijd).

Ons advies is daarom in de komende bestuursperiode middelen vrij te maken voor een investeringsimpuls van ten minste 220.371.000 gulden, zijnde 100 miljoen euro.

De inzet voor de buitenruimte, die in het kader van de attractiviteit van de stad een opwaardering verdient, is hierbij nog buiten beschouwing gebleven. Wij bepleiten in het buitenruimteprogramma voorrang te geven aan clusters en attractieve verbindingen. Daarnaast adviseren wij dat de clusters ook in het economische programma extra accent krijgen. Op deze wijze worden inspanningen en budgetten gekoppeld.

In dit kader merken wij op dat de inhoud van het economische vrijetijdsbeleid opnieuw moet worden gedefinieerd. De betekenis daarvan staat vast. Wij betoogden eerder dat de vrijetijdssector uitgroeit tot de derde pijler van de Rotterdamse economie, naast haven en transport en de dienstverlening. Het relatieve belang daarvan voor Rotterdam zal toenemen. De vrijetijdsmarkt is de afgelopen decennia steeds belangrijker geworden, ook voor Rotterdam. Economisch vrijetijdsbeleid was vooral toerismebeleid. Toerisme is als kapstok weggevalen. Het Actieplan Toerisme loopt ten einde. In dat kader richtte het beleid zich op verbetering van het toeristische en ondersteunende product, op de toeristische verbindingen, het imago, de marktwerking en het zakelijk toerisme. Verder is de monitoring goed tot ontwikkeling gekomen en worden uiteenlopende projecten uitgevoerd. In de thans lopende aanscherping van de Economische Visie blijft vrije tijd een speerpunt (economisch cluster), waarvan de invulling nog nader moet worden bepaald. Het economische vrijetijdsbeleid zal zich uiteraard blijven richten op de algemene aspecten van de bezoekersmarkt (marketing, monitoring, ondersteunende producten zoals het gastheerschap). Het beleid richt zich voorts in toenemende mate op beleidsontwikkeling voor een aantal facetten, bijvoorbeeld horeca, bioscopen, festivals. Daarnaast zou het beleid zich in het bijzonder kunnen concentreren op een beperkt aantal concentraties van vrijetijdsbedrijven, zijnde de clusters. De zorg voor vestiging en ontplooiing van vrijetijdsbedrijven vertaalt zich voor die clusters in gebiedsontwikkeling en –exploitatie, infrastructuur, werving en begeleiding van bedrijven en instellingen etc.

Randvoorwaardelijk is uiteraard ook de opnamecapaciteit van de markt. Verkenningen laten zien dat de markt zeker de nodige ruimte biedt. Voor sommige segmenten is die ruimte met een redelijke onzekerheidsmarge aan te geven. Dat geldt bijvoorbeeld voor horeca en bioscopen (aantal schermen). Zo lijken de bioscoopplannen de marktruimte te overstijgen.

Maar overigens is een scherpere confrontatie van vraag en aanbod pas mogelijk als de plannen meer zijn uitgekristalliseerd.

Na '11 september' is nog sterker dan tevoren de vraag op zijn plaats welke consequenties de dominantie van het risicodenken zal hebben voor de vrijetijdsbesteding. Die dominantie tekende zich overigens reeds na 'Enschede' en 'Volendam' af. De sociaal-psychologische consequenties zijn op de langere termijn nog moeilijk voorspelbaar. Zal men zich wat meer afkeren van de stedelijke en massale vormen van vermaak? Duidelijk is wel dat fysieke externe risico's een zwaarder om niet te zeggen prohibitief element in de besluitvorming zullen zijn. Het risicoprofiel van clusters en projecten zal daarom mede in de strategische afweging moeten worden betrokken.

De vrijetijdsprogramma's in sommige clusters hangen onlosmakelijk samen met andere opgaven: infrastructuur, wonen, bedrijfslocaties. Het spreekt vanzelf dat die samenhang mede de prioriteitenstelling kan beïnvloeden. In het kader van de uitwerking van het Ruimtelijk Plan Rotterdam worden de komende tijd voor de zgn. knooppunten die programma's in samenhang bezien.

Concluderend bepleiten wij het vrijetijdsbeleid voor de komende jaren uit te werken in een integraal programma. Die uitwerking zal gestoeld moeten zijn op meer kennis van de randvoorwaarden, dan nu voorhanden is.

Strategie

De tussenbalans, die wij eerder opmaakten, bevatte duidelijke wenken: pak knelpunten aan, maak af wat in gang is gezet en snel niet van project naar project; zorg eerst voor een stevige springplank (basis) alvorens tot de sprong aan te zetten; faseer en prioriteer programma's en plannen; versterk het organiserende vermogen niet zozeer door nieuwe plannen te lanceren maar vooral door gelanceerde plannen aan de grond te krijgen; kies voor een beleidsgestuurde benadering met een heldere visie, koers en strategie.

Die lijn trekken wij hier nu door.

De koers bestaat wat ons betreft uit een horizon (de Stad als belevenis) met een paar grote trajecten of ankerpunten en daarbinnen kleinere etappes. Bij de grote trajecten gaat het om ordening in de hoofdpodia: binnenstad, waterfront en Centraal Station (CS).

Het is overigens interessant om op te merken dat deze ordening ook in de nota 'Het Nieuwe Rotterdam' - nog steeds een inspiratie voor een stedelijke vernieuwingsstrategie - als één van de wezenlijke opgaven werd gezien. Een citaat:

“Voor de verblijfsfunctie (culturele-, toeristische- en recreatieve voorzieningen) is met name de verhouding tussen binnenstad en Kop van Zuid van belang. Deze nota zet daarover duidelijke lijnen uit. De stad is nog niet toe aan spreiding. Gekozen wordt voor een concentratie in binnenstad (Waterstad, Museumkwartier, Schouwburgplein, Witte de Withstraat e.o.). Dat komt voort uit de noodzaak om de stedelijke ambiance te verhogen en vooralsnog te rekenen met de beperkingen van het draagvlak van 1 miljoen inwoners van de agglomeratie.

Aan deze beleidslijn zal een aantal jaren consequent moeten worden vastgehouden. Midden jaren negentig kan worden gezien of de tijd rijp is om nieuwe grootstedelijke attracties op de Kop van Zuid te situeren. Dat geldt uiteraard niet voor de kleinschalige voorzieningen die onderdeel zijn van het specifieke woon- en werkmilieu dat de Kop van Zuid zal kenmerken.” (Vernieuwing van Rotterdam, oktober 1987, p. 126)

Bij deze strategie, die zich in de praktijk bewezen heeft, ware thans aan te sluiten.

Voor de hoofdpodia betekent dit het volgende. Dankzij de niet aflatende inspanningen van achtereenvolgende gemeentebesturen menen wij dat de tijd nu wel rijp is voor de sprong voorwaarts. Deze sprong van de vrijetijdsstad met een enkele pool (binnenstad) naar de vrijetijdsstad met een tweede pool (Waterfront) verdient absolute prioriteit. Zij zal veel energie, geld, tijd en geduld vergen. Pas als het Waterfront er echt staat, moet een nieuwe sprong aan de orde zijn, waarvoor CS zich aandient. De binnenstad bepaalt tot dusverre de kracht van de vrijetijdsstad. De binnenstad zal zich permanent moeten vernieuwen om dat aantrekkelijke centrum te kunnen zijn en blijven. Het Broadway-concept (een uitgaansgebied van Mauritsweg tot Hofplein, met het plan voor de Luxorlocatie als blikvanger, voegt zich goed in die dynamiek. Daarnaast dient er in de strategie ruimte te worden gehouden voor toekomstige ontwikkelingen.

Het waterfront is vooralsnog een rijke verzameling van concepten, schetsen, ideeën etc. Deze zullen voortvarend een programmatische vertaling moeten krijgen. Wij geven in overweging om voorrang te geven aan de Kop van Zuid/Wilhelminapier en in tweede aanleg Waterstad (gezien de aanwezige knelpunten en de kans op toegevoegde waarde voor Waterfront en stad). Bij het geven van voorrang aan de Kop van Zuid behoort ook het consolideren en optimaliseren van het Entrepotgebied, dat nodig zal zijn tot een goed functionerende Kop van Zuid de aanjaagrol overneemt. Het Parkhavenplan wordt thans intensief bestudeerd. Op de uitkomsten lopen wij hier niet vooruit.

Stad als belevenis; de hoofdpodia

	2002	2006	2010	2014
Binnenstad	Met name Broadway	Verdere Intensivering Vrijtijdsfuncties		
Waterfront	Wilhelminapier Gevolgd door andere clusters			
Centraal Station		Aanpak Knooppunt met Reizigersplein	Grootschalige Vrijtijdsvoorzieningen	

In onze benadering onderscheiden wij naast de drie hoofdpodia op het hoogste schaalniveau, daarbinnen en daarbuiten ook een aantal podia; clusters met een vrij specifiek profiel en marktsegment. Dat specifieke kan te maken hebben met kleur (bijvoorbeeld cultuurcluster of sportcluster) of schaal (cluster op stadsdeelniveau).

Het uitbouwen van de Rotterdamse positie als (top)sportstad past geheel in De stad als belevenis. Een plan met grootschalige sportvoorzieningen geeft daar een goede vertaling aan en zouden wij willen aanbevelen als de grote investering voor de komende periode, zoals elke bestuursperiode wel één vlaggenschip heeft. De locatiekeuze geeft de beste papieren aan Ahoy'.

De Kop van Zuid blijft één van de mooiste plekken van Rotterdam; ook als vrijetijdsmilieu heel bijzonder. Er dreigt echter enige stagnatie (Las Palmas, nieuwe gronduitgiftes). Zoals de Kop van Zuid ons inziens een culturele uitstraling verdient, verdient Las Palmas een nieuwe culturele bestemming; waarbij cultureel voor ons een brede betekenis heeft. Gebruik die bestemming als katalysator en houd voor ogen dat een op hoog niveau voltooid Kop van Zuid de stad Rotterdam in een betere uitgangspositie brengt, is dus het advies. Dat verschaft tevens aan de ontwikkeling van de andere clusters van het waterfront een stevige basis. Overigens kunnen onderdelen daarvan (bijvoorbeeld buitenruimte Boompjes) eerder aan bod komen.

Stad als belevenis; de podia

	2002	2006	2010	2014
Topsport	Versterking			
Cultuur	Kop van Zuid (Las Palmas) Versterking bestaande clusters			
Uitgaan/ Cultuur	Broadway (middenzaal)			

Van de stadsdeelcentra is de urgentie bij Zuidplein het grootst. Toevoeging van leisure en entertainment kan eraan bijdragen dat het gebied aanmerkelijk aan kwaliteit wint. Het Ahoy' city plan lijkt ons een goede basis, maar is - ook financieel - ingrijpend.

Bij Alexandrium gaat het in eerste aanleg om bescheiden toevoegingen van leisure (bioscopen, horeca, buitenruimte) in het kerngebied om de mono-cultuur van het winkelen te doorbreken. In de tijd verder

weg (en in deze strategie vooralsnog minder prioritair) ligt de uitbreiding in westwaartse richting. Overigens dient vermeden te worden dat winkel- en entertainmentcentra aan de stadsrand in concurrentie treden met de binnenstad. Programma's moeten daar nadrukkelijk op worden getoetst.

	2002	2006	2010	2014
Alexandrium	Kerngebied	Westelijke uitbreiding		
Zuidplein	Koppelstuk			

Het aanpakken van knelpunten, goed afmaken wat in gang is gezet en het optimaliseren van het stedelijk rendement, bepalen dus de keuze voor deze speerpunten:

- Broadway,
- sportcluster,
- Kop van Zuid en
- Zuidplein c.a..

En daarnaast een evenwichtige verdeling over de verschillende dimensies waarlangs de belevenisstad wordt versterkt: binnenstad en stadsrand; algemene en sectorale clusters (cultuur en sport); hoofdpodia en podia.

Aan deze vier prioriteiten zal het gemeentebestuur de handen vol hebben. Dat impliceert voor andere clusters een rustiger ontwikkelingstempo, de meer kleinschalige ingrepen en kwaliteitsverbetering daargelaten. In het bijzonder vragen wij wat laatstgenoemde betreft aandacht voor de culturele clusters Schouwburgplein en Museumkwartier en daarnaast voor Hoek van Holland.

Tot slot is er de rubriek sub-podia, zo noemden wij de clusters met een kleinschalig en veelal aanvullend karakter. Hoewel het profiel complementair is en het bereik beperkt (marktniche), moeten deze clusters zeker niet worden verwaarloosd. Zij bepalen mede de charme van de stad. Wij adviseren een gedeelte van de extra impuls te reserveren voor deze clusters, die soms met relatief bescheiden middelen tot meer belevenis te transformeren zijn.

In het bijzonder denken wij aan de stadsstraten, Delfshaven, het Lloydkwartier en de sportclusters.

Deze exercitie is op te vatten als een strategische verkenning, een voorzet. In het door ons voorgestelde integrale vrijetijdsprogramma zal, op basis van een nog scherper beeld (zie hetgeen werd opgemerkt bij Randvoorwaarden) de uiteindelijke strategie zijn neerslag moeten vinden.

Strategie en koers geven de noodzakelijke houvast, maar hebben altijd een indicatief karakter.

Onvoorziene omstandigheden kunnen een forse impact hebben. Wij zijn ons van deze relativering terdege bewust.

3.5 DE ANDERE OPGAVEN VAN EEN INTEGRAAL VRIJETIJDSEBELEID

Hoofddlijn van het advies is een versterking van de vrijetijdsstad langs de lijn van belevenissen die neerslaan in thema's en clusters. Wij zien dit als zwaartepunt van het integrale vrijetijdsbeleid, maar er is nadrukkelijk méér. Allereerst krijgen thema's ook vorm buiten de clusters. Deze minder plaatsgebonden belevenissen (festivals bijvoorbeeld) hebben een duidelijke positie verworven in het vrijetijdsbeleid.

In de tweede plaats maakt ook het bestaande, meer klassieke aanbod dat veelal van een publieke signatuur is, deel uit van dezelfde vrijetijdsmarkt, met de mogelijkheid van concurrentie en verdringing. De positionering van dat aanbod binnen die sterk veranderende markt zien wij daarom als een belangrijke opgave van een integraal vrijetijdsbeleid.

Aanpassingen zullen nodig zijn. Kernbegrippen zijn daarbij kwaliteit en vraag georiënteerd. Die aanpassingen kunnen tot gevolg hebben dat het aanbod zich meer ontwikkelt tot een belevenis, of zich als zodanig aanprijst, maar dat hoeft niet.

Speciale aandacht verdienen de elementaire voorzieningen, van wijkaccommodaties tot kinderboerderijen, en recreatiemogelijkheden dichtbij huis. Het zijn veelal deze voorzieningen die van grote waarde zijn voor de Rotterdammers die maar beperkt deelnemen aan het brede repertoire van vrijetijds mogelijkheden. De afstemming van vraag en aanbod en in het bijzonder de participatie van groepen met beperkte mogelijkheden is daarmee een andere wezenlijke opgave van een integraal vrijetijdsbeleid.

Wij willen hier enige lijnen aangeven met de suggestie om die in het integrale vrijetijdsprogramma verder uit te werken en stevig te verankeren.

Niet plaatsgebonden belevenissen

Niet alle thema's krijgen vorm als belevenis in één van de clusters. Thema's als 'jong', 'multiculti' en 'architectuur' komen nog niet krachtig uit de verf of, anders gezegd, manifesteren zich minder plaatsgebonden en moeten dus op een andere manier worden beleefd. Via festivals bijvoorbeeld. De Rotterdamse festivals sporen qua thematiek mooi met de stedelijke belevenisthema's.

In Wereldhavendagen, Solero Zomercarneval, Dunya, Dance Parade en Wednesday Night Skate zien we perfect de belevenisthema's terug. Die relatie wordt nog verdiept, waar het festivalbeleid heeft ingezet op themajaren (na het voetbaljaar 2000 en het culturele jaar 2001, straks het maritieme jaar in 2003), op meerdaagse festivals en kleinschalige festivals, en aansluiting heeft gezocht bij feesten van Rotterdamse minderheidsgroepen. Die koers verdient een krachtige steun.

Het initiatief van het NAI om een Architectuurbiënnale in Rotterdam op te zetten past eveneens uitstekend in dit beeld. Het Frankfurtse hoogbouwfestival is een inspirerend voorbeeld van het beleven van hoogbouw en architectuur.

Een grote kans ligt er voor Rotterdam om de multiculturele stad als kwaliteit beter te benutten. In de discussienota gaven wij daar verschillende voorbeelden van. Zoals het profileren van stadsstraten als bijvoorbeeld de Kruiskade en buurten tot multiculturele clusters, en in de sfeer van de festivals en de podia. Een actueel voorbeeld is de discussie over de bestemming van Calypso als podium voor wereldmuziek. Kansen liggen er verder in het stimuleren van een beleid dat zich richt op een meer structureel aanbod van 'multicultureel uitgaan'.

Een thema als filmstad staat nog in de kinderschoenen en wordt op dit moment voornamelijk ingevuld door filmfestival en filmfonds. Inmiddels is het plan voor de oprichting van een Beeldinstituut helaas gesneuveld. Het thema uit zich verder als AV-cluster in het Lloydkwartier, maar de invulling is vooralsnog niet sterk gericht op de vrijetijdssfeer. Toch zouden wij het thema niet willen loslaten en zijn er mogelijk zowel in relatie tot Las Palmas als de Lloydpier aanknopingspunten.

Het thema Sportstad manifesteert zich mede door middel van evenementen. EK 2000 heeft laten zien dat Rotterdam de organisatie van de grootste sportevenementen aan kan. Een meerjarenbeleid kan de basis leggen voor een verdere uitbreiding. Wij bevelen aan de daarvoor benodigde infrastructuur (waaronder het organiserende vermogen) te versterken, maar ook te zoeken naar wegen om het rendement voor de stad van nieuwe en bestaande evenementen, zoals de Marathon, te vergroten.

Een kwaliteitsimpuls voor het bestaande aanbod

Cultuur

Wij benadrukten de verschuiving in het vrijetijdsbeleid van een focus op voorzieningen naar een focus op clusters. In het bredere kader van De stad als belevenis legden wij voor Rotterdam Cultuurstad de nadruk op het optimaliseren van de clusters Museumkwartier, Schouwburgplein en daarnaast op de grote opgaven Broadway (Middenzaal) en Kop van Zuid (Las Palmas). Verder komt de Cultuurstad mede naar voren in het verband van andere thema's als Jong, Multicultureel, Architectuur en Film. Maar er is méér. In zijn algemeenheid is het voor de komende periode van belang om hetgeen is opgebouwd in het culturele hoofdstadjaar te bestendigen en verder uit te bouwen.

In de Discussienota constateerden wij dat de Rotterdamse musea een grote potentie bezitten tot het scheppen van belevenissen. Toch wordt daar in Rotterdam heel verschillend mee omgegaan. Sommige instellingen profileren zich laagdrempelig en proberen met aantrekkelijke en interactieve presentatiemethoden 'edutainment' inhoud te geven en een groot publiek te trekken. Andere benutten hun mogelijkheden nog onvoldoende. Het wervend vormgeven van een museuminrichting of tentoonstelling in termen van beleveniscreatie gaat veelal het reguliere museumbudget te boven. Wij geven in overweging een speciaal projectbudget voor een enkele 'megabelevenis' per jaar te creëren, waaruit het beste voorstel wordt gehonoreerd.

De kunstsector laat overigens met interessante uitingen zien hoe de brug wordt geslagen naar nieuwe doelgroepen en hoe het aanbod zich voortdurend aanpast, zich vernieuwt en verbreedt. De bibliotheek die zich ontwikkeld heeft tot mediatheek is een goede illustratie. Of het idee om de Doelen het muziektheater van de 21e eeuw te laten zijn. Maar ook op de podia zien we in toenemende mate voorstellingen waarin meerdere disciplines samen komen: architectuur en dans, muziektheater, toneel en film etc. Met nieuwe publieksgroepen wordt in verhevigde mate een binding gezocht.

Over de plaats van kunst in het vrijetijdsaanbod wordt verschillend geoordeeld. Sommigen veronderstellen dat de belangstelling voor kunst wordt overschaduwd door andere interesses en kunst de slag om de vrije tijd verliest. Anderen benadrukken de blijvende waarden en waardering en dus de vitaliteit van de sector. Te investeren in die vitaliteit, in de instandhouding van het culturele erfgoed en in de bevordering van de autonome kunsten, blijven ook binnen het raam van een breder vrijetijdsbeleid wezenlijke opgaven. Voor deze 'merit goods' zal de overheid onverkort haar verantwoordelijkheid moeten blijven waar maken. Een investeringsschema voor de culturele sector, dat in aanleg beschikbaar is, zal hier uitwerking aan moeten geven en onderdeel moeten zijn van het integrale vrijetijdsprogramma.

Sport

Voor sport en recreatie geldt eveneens dat belevenissen verder reiken dan de clusters. In laatstgenoemd verband hielden wij overigens een pleidooi voor versterking van de topsportclusters Stadiondriehoek en Ahoy', mede in combinatie met een plan voor grootschalige sportvoorzieningen, en op kleinere schaal voor de sportveldenclusters. Echter ook buiten de clusters liggen er behoorlijke uitdagingen.

Het publieke vrijetijdsaanbod zoals dat door Sport en Recreatie wordt geëxploiteerd, stamt voor een aanzienlijk deel uit de zestiger en zeventiger jaren. De veranderingen in de vrijetijdsmarkt nopen ertoe om in de komende 10 tot 15 jaar een ingrijpende vernieuwingsslag te maken, zowel ten aanzien van accommodaties als activiteitenprogramma's, op de schaal van stad en wijk en voor een breed scala van producten en klantgroepen. Binnen de sector leven daarover de nodige ideeën.

Zo zullen sporthallen, zwembaden, veldsportcomplexen, clubgebouwen en gymnastieklokalen moeten worden verbeterd. Daarbij zal worden onderzocht op welke wijze nieuwe combinaties van sport, recreatie, natuur, evenementen, horeca, sociaal-culturele en paramedische dienstverlening en kinderopvang kunnen worden gemaakt.

Voor de bewoners houdt Rotterdam Sportstad in dat men in alle leeftijdsfasen de mogelijkheid heeft om een 'sportcarrière' te volgen (schoolsport, buurtsport, verenigingssport, topsport). Dan is het van belang dat er voldoende sportaccommodaties in de wijken zijn. Talent en ambities moeten worden gefaciliteerd. Drempels die leiden tot non-participatie in welke vorm ook dienen te worden weggenomen. Door middel van een Themajaar Sport kan de Rotterdamse bevolking extra worden betrokken bij het sportaanbod.

Overigens hebben bij productvernieuwing de commerciële aanbieders reeds geruime tijd het voortouw genomen. Fitnessclubs, waarbij fitness wordt gecombineerd met tennis, squash, een (klein) zwembad of lichaamsverzorgende activiteiten, veelal in een gastvrije ambiance, trekken een steeds groter deel van het sportend publiek naar zich toe. Deze ontwikkeling zet zich in de komende jaren versterkt door. De gemeente zal daar adequaat op moeten inspelen en zich in de richting van de private initiatieven stimulerend en ondernemend moeten opstellen.

Uitgaan

Wij schetsten voor het horeca-aanbod een genuanceerd beeld. Enerzijds bruist de stad en worden trends in het uitgaan gezet. Aan de andere kant hebben de uitgaanscentra geen grote wervingskracht. Ook de uitgaansclusters behoeven dus een kwaliteitsimpuls.

Enkele belangrijke clusters krijgen het komende decennium die impuls. Dat geldt in ieder geval voor Schouwburgplein, Stadhuisplein/Kruiskade (Broadway), Kop van Zuid en Entrepotgebied (Waterfront). Daarnaast staat de Oudehaven in relatie tot de Waterfrontontwikkeling en de Delftsestraat in verbinding met de CS-plannen. Voor ons reden om het hier even bij te laten.

Routes en buitenruimte

Openluchtrecreatie is een groeisegment. De ontwikkeling van recreatieve fietsroutes, skateroutes, hardloop- en wandelroutes komt daarom tegemoet aan de toenemende behoefte aan deze bewegingsvormen. Voorstellen om te komen tot netwerken van recreatieve verbindingen voor fietsers en skaters zijn inmiddels uitgewerkt. Verbindingen van niveau dragen bij aan de belevingswaarde van de stad. Het gaat daarbij ook om zaken als bewegwijzering, relatie met horeca en de ontwikkeling van thematische routes. Recreatieve routes verbinden voorts de stad met de aangrenzende groene gebieden, waaronder het Lage en Hoge Bergse Bos.

In het verlengde daarvan ligt de notie om in de stad de recreatieve en culturele functie van parken en het gebruik ervan voor sport en evenementen te versterken. Het belevenisgehalte van de stad wordt hiermee op een laagdrempelige wijze vergroot.

Een eerdere rapportage in het kader van Attractieve Stad (-tweede fase) bevatte een uitgewerkt pleidooi voor het versterken van enige verbindingen tussen clusters, zoals de cultuuras (Westersingel), stadsas

(Coolsingel) en maritieme as (Schiedamsedijk, Erasmusbrug en Posthumalaan). Dat pleidooi achten wij onverminderd van belang, hetgeen de ambitie weerspiegelt om de culturele as over de Westzeedijk heen af te maken en de maritieme as, in het kader van de waterfrontplannen, daadwerkelijk inhoud te geven. Overigens hoeft het daarbij niet te blijven en kan zich op langere termijn op Zuid nog een tweede culturele as aftekenen van Luxor naar het Zuidplein.

De Attractieve Stad- tweede fase, wees tevens op het belang van de buitenruimte, die ook als een verbindend element wordt opgevat: meer kwaliteit, meer kunst en verlichting, meer kleur en fleur en meer fonteinen.

De betekenis van de buitenruimte en de noodzaak van een opwaardering worden in deze tijden breed benadrukt. Wij kunnen daar niets verstandigs meer aan toevoegen. In onze benadering past het wel om, naast de kwaliteitsimpuls over een brede linie, aandacht te vragen voor het leggen van een prioriteit bij de clusters.

Vrijtijdsbesteding dichtbij huis

Bijzondere aandacht verdient de vrijtijdsbesteding (in ruime zin) dicht bij huis. Sommige reacties stelden dat in de Discussienota op dit onderwerp te weinig was ingegaan.

Wij zetten dat graag recht; de vrijtijdsbesteding dicht bij huis komt in het integrale vrijtijdsprogramma een duidelijke plaats toe. Deze vormen trekken om meerdere redenen de aandacht.

Eenzijds valt te verwachten dat ontwikkelingen in demografie, vrijtijdsbesteding en behoeften, een stevige impact zullen hebben op het dicht-bij-huis aanbod van voorzieningen en activiteiten: club- en buurthuis, wijkcentrum, bibliotheekfiliaal, sporthal, zwembad, buurtpark, muziekschool, buitenschoolse activiteiten, buurtrecreatie, kinderboerderij etc. Trends die zich op het wat hogere abstractieniveau van de belevenismaatschappij voordoen, zullen een zekere doorwerking hebben naar de wijk: kwaliteitsverhoging, combinaties, clustering, nieuwere formules.

Op welke wijze die ontwikkelingen en trends zullen doorwerken, is nu echter nog niet te voorzien. Wij bepleiten daarom flexibiliteit en ruimte voor experimenten en het beproeven van nieuwe formules om tijdig de goede antwoorden te kunnen geven.

Een voorbeeld waar we wat dieper op ingaan is de gedachte om in Rotterdam tot lokale cultuurcentra te komen.

Aan de andere kant zijn juist ook deze vormen van vrijtijdsbesteding van groot belang voor de grote groep Rotterdammers die niet of nauwelijks deelneemt aan het bredere aanbod. En ook dat rechtvaardigt een kwaliteitsimpuls.

Rotterdam kent vele culturen, elitaire, populaire, allochtone, amateur, jeugdculturen met alle hun eigen uitingsvorm. Om deze groepen de gelegenheid te bieden zelf hun cultuur dichtbij huis te maken, moeten bestaande accommodaties, waarin vaak al een aanzet voor lokale cultuur te vinden is, zich daarin verder specialiseren en voor hen een vertrouwde omgeving bieden. Deze lokale cultuurcentra bieden tevens de mogelijkheid om stedelijke cultuur dichtbij de bevolking te brengen, zoals het Actieprogramma Cultuurbereik wil.

Bestaande voorbeelden van lokale cultuurcentra zijn Odeon en 't Kapelletje; twee verschillende theaters met hun eigen dynamiek; Odeon met een parttime theater met eigen muziekgroepen en een jeugdsoapgroep en 't Kapelletje met een eigen amateur-groep en lokaal cultuurfestival.

Wij bepleiten een stimulans voor de ontwikkeling van bestaande accommodaties in deze richting, uiteraard samen met de deelgemeenten en de betrokken diensten en instellingen.

Een bredere kijk op de kwaliteiten van een wijk uit een oogpunt van vrijtijdsbeleving en –besteding is in de recreatieve visie 'Recreatie dichtbij Huis' beproefd voor de wijken van de deelgemeente Noord. 'Recreatie dichtbij Huis' speurt naar kwaliteiten en identiteiten en mogelijkheden om die te versterken (al dan niet tot belevenissen).

Het gaat in recreatie dichtbij huis om gewone activiteiten ook voor non-participanten, zoals: het organiseren van op de schaal van de wijk afgestemde evenementen; het bruisend(er) maken van pleinen door bijvoorbeeld wijkaccommodaties meer naar buiten te laten treden; verdere professionalisering van activiteitenbegeleiders; een meer op recreatie afgestemde inrichting van de buitenruimten; voorzieningen voor langzaam verkeer; recreatieve routes; gecombineerde arrangementen voor activiteiten en zorg etc.

De dienst Sport en Recreatie zal dit instrument verder ontwikkelen, hetgeen steun verdient.

De stad biedt diverse mogelijkheden om kennis te maken met of te verpozen in natuur: educatieve tuinen, kinderboerderijen, centra voor natuur- en milieueducatie, volkstuinen en vormen van natuurrecreatie. Ook voor deze vaak basale voorzieningen geldt dat daarin geïnvesteerd moet worden om staande te blijven in het bredere vrijetijdsaanbod, om daarbinnen een duidelijke eigen plek en een specifiek karakter te behouden, of om zich aan te passen aan de veranderende behoeften van de doelgroep. Een breed vrijetijdsprogramma kan daar niet aan voorbij gaan.

Vraag en aanbod; participatie

In de Discussienota gingen wij vrij uitgebreid in op de ontwikkelingen in vraag en aanbod. De discrepanties leiden over het algemeen tot opgaven voor het sectorale beleid om zich naar de geconstateerde lacunes en verschuivingen te richten. Dat beeld omvat uiteenlopende zaken als ontbrekende sportvoorzieningen met een plan als Oprium als mogelijk antwoord. Of het tekort aan vrij bespeelbare velden in en rond de oude wijken, met daartegenover leegloop bij de verenigingssport. Dan wel het groen, de parken en de buitenruimte die onvoldoende zijn afgestemd op de gebruikerswensen. Evenzo zijn er voor de kunstsector witte vlekken geconstateerd op het gebied van opera, amusementstheater, jazz en geïmproviseerde muziek.

In het algemeen gesproken signaleren we als de grootste uitdaging om zich te richten naar de vraag van jongeren en allochtonen. Veel van de etnische groepen blijken niet aan het huidige (westers georiënteerde) aanbod van de kunstinstituten deel te nemen. Kunst wordt in veel gevallen beleefd binnen andere context, zoals religie, trouw- en feestpartijen. Daarnaast beperken inkomens- en opleidingsniveau de deelname. Multiculturele podia en feestzalen, dan wel meer multicultureel aanbod binnen het reguliere aanbod, zullen daarop het antwoord moeten zijn. De opgaven voor de sectoren zijn dus velerlei.

Waar wij in het kader van een integraal vrijetijdsbeleid in het bijzonder de aandacht voor vragen is de mogelijke tweedeling in vrijetijdsconsumptie. Bij een voortschrijdende commercialisering is te verwachten dat voor een belangrijk gedeelte van de Rotterdamse bevolking de financiële drempels te hoog zullen zijn om actief te kunnen participeren. Het moderne vrijetijdsaanbod vraagt daarnaast om

vaardigheden van de gebruikers, zoals informatiezoekgedrag, deel uit kunnen maken van een groep, plannen van tijd. Sommige Rotterdammers missen die vaardigheden en hebben daardoor een beperkt vrijetijdspatroon.

Op dit punt zijn forse overheidsinspanningen geboden. Die inspanningen zullen zowel gericht moeten zijn op het verlagen van de financiële drempels als op flankerend vrijetijdsbeleid voor de groepen die niet of nauwelijks participeren. Het zijn voornamelijk groepen die enkele van de volgende kenmerken hebben: een klein sociaal netwerk, lage opleiding en laag inkomen, fysieke beperkingen of veel zorgtaken. Groepen met deze kenmerken zijn bijvoorbeeld alleenstaande ouders en langdurig werklozen. Het flankerende beleid voor deze groepen bestaat uit het verhogen van de kwaliteit van activiteiten die deze mensen nu al doen, het toerusten van mensen om deel te nemen aan activiteiten (sporteducatie, Galm-project voor ouderen, culturele educatie, natuureducatie) en het toegankelijk maken c.q. houden van het aanbod (jeugdvakantiepas, subsidieregelingen voor gehandicaptensport of bijstandsgezinnen, Rotterdam-pas, CJP en Museumjaarkaart). Wellicht moet het bereik van de Rotterdam-pas worden verbreed om te bewerkstelligen dat ook de private faciliteiten toegankelijk zijn voor de Rotterdammers met een smalle beurs.

De te treffen maatregelen vragen om maatwerk. Samenwerking met private partijen is een vereiste. Integraal vrijetijdsbeleid sluit alle Rotterdammers in; het programma zal dat waar moeten maken.

Wij hebben in deze paragraaf enkele lijnen willen aangeven voor het integrale vrijetijdsprogramma, die aldaar verder zullen moeten worden uitgewerkt.

De rol van de overheid

De discussienota bevatte enige stellingen over de rol van de overheid:

- Stel clusterregisseurs aan en geef ze toereikende middelen. De belevenis moet worden geënceneerd. Daar past een regisseur bij die de gast in zijn belevenis de hoofdrol wil laten spelen.
- Zorg voor goed gastheerschap. Voor de 'publieke' belevenissen, zal de overheid er alles aan moeten doen om de sfeer uitnodigend, verzorgd, prettig en gastvrij te maken. Op dit punt is nog het nodige te winnen.
- Geef de commerciële vrijetijdssector meer ruimte. Er is een omvangrijke vrijetijdsindustrie ontstaan, die in Rotterdam echter nog niet sterk vertegenwoordigd is.
- Doorbreek verkokering en organiseer een breed vrijetijdsbeleid.

In dit laatste onderdeel van ons advies willen we een en ander nog verder uitwerken.

De gedachte van clusterregisseurs heeft een breed erkende probleemstelling. Beleviscreatie vraagt immers om andere oriëntaties. Gerichtheid op de doelgroep en de klant die gast is, op de consistente vormgeving van het thema, op integraliteit, op het geheel van ervaringen dat tezamen de belevenis produceert, op sfeer en omgeving, bereikbaarheid en gastheerschap, op het samengaan van hardware, software en orgware.

Beleviscreatie vraagt daarmee om clusterregisseurs die integraal verantwoordelijk zijn, zo was de stelling. Om die verantwoordelijkheid te kunnen waarmaken, is invloed en zeggenschap geboden over alles wat voor het scheppen van de belevenis nodig is.

De term clusterregisseur roept, zo bleek in de discussie, veel verwarring op. Zij suggereert dat de overheid wel even de inhoud van de belevenissen bepaalt. Dat is echter niet de bedoeling. Het gaat erom dat de cluster in samenhang wordt benaderd, dat er een partij is die zich voelt aangesproken op het totaal. Deze gedachte is op papier aantrekkelijk doch lijkt in de praktijk moeilijk te realiseren. Zij vraagt in ieder geval om verduidelijking. Wat staat, is de notie dat het gewenst is om per cluster een trekkende partij te hebben die zijn verantwoordelijkheid breed opvat. Dat kan een gemeentelijke dienst zijn, een publiek-private of een private organisatie.

Per cluster zullen de accenten verschillend zijn. Dat heeft te maken met het thema, de mate waarin er alreeds sprake is van clustervorming e.d. Maatwerk is geboden.

De stelling dat de commerciële vrijetijdssector meer ruimte verdient te krijgen, ontmoet brede steun. In Rotterdam zijn naar verhouding de commerciële initiatieven nog minder talrijk. De sportsector onderkent dit, waar wordt gesteld dat particuliere investeringen in de sport- en vrijetijdssector in Rotterdam achterblijven. Maar ook op het gebied van de populaire cultuur zijn de, overigens in aantal beperkte, particuliere initiatieven vooral buiten onze stad te vinden.

Wij constateerden dat een gerichte acquisitie en marktwerking van de vrijetijdsindustrie nog in ontwikkeling is. Van sommige sectoren zijn marktkennis en marktcontacten goed ontwikkeld, van andere minder. Daarin verder te investeren, alsmede in het gezamenlijk optrekken van de betreffende sectoren in de richting van de markt, is geboden.

Een nadere doordenking van deze stelling leidt tot de volgende aanbevelingen:

- Voer een vergelijkend onderzoek uit tussen steden naar de private investeringen in de vrijetijdssector en ga na hoe de humuslaag voor particuliere initiatieven in Rotterdam kan worden verbeterd.
- Creëer één gemeentelijk loket voor particuliere initiatieven, waar alle commerciële partijen zich kunnen melden en van waaruit zij deskundig en stimulerend worden begeleid, met een heldere communicatie en korte, zakelijke procedures. Bouw het Leisureplatform waarin verschillende diensten onder de vlag van Attractieve Stad samen werken om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen, daartoe verder uit.
- Ontwikkel een gerichte acquisitiestrategie, op basis van het integrale vrijetijdsprogramma.
- Werk de criteria op basis waarvan de overheid financiële steun kan geven aan commerciële vrijetijdsinitiatieven nader uit: investeringssubsidie, grondkostensubsidie of financiële ondersteuning van moeilijk rendabele of startende ondernemingen in de vrijetijdssector.
- Maar verruim ook de speelruimte binnen de gemeente voor beheerders van gemeentelijke voorzieningen om het recreatief of cultureel ondernemerschap te kunnen ontplooiën.

Tenslotte de ‘ontkokerde’ overheid. Initiatieven vanuit de markt, nieuwe voorzieningen en evenementen, zullen in toenemende mate niet meer passen in onze vertrouwde vakjes. Voor marktwerking en publieksarrangementen moet sectoroverstijgend worden gedacht en gehandeld.

Wij zijn er niet voor om alles onder één noemer te brengen; sport vraagt om een wezenlijk andere oriëntatie dan cultuur. Maar dat tussen alle betrokken diensten en instellingen een hechte samenwerkingsvorm moet ontstaan voor gemeenschappelijke beleids- en strategievorming, staat voor ons buiten kijf.

Breng de vrijetijdsdiensten voor het gemeenschappelijke samen in één werkverband, onder coördinatie van één van de hoofden van dienst. En breng het vrijetijdsbeleid in de volgende bestuursperiode in één wethoudersportefeuille onder, of benoem tenminste een coördinerend wethouder, zijn in dit verband onze adviezen.

Voor ons staat buiten kijf dat het versterken van de Rotterdamse positie als vrijetijdsstad gegrondvest moet zijn op een helder beleidskader. Wij geven daarom tenslotte in overweging op korte termijn het integrale vrijetijdsbeleid in een programma uit te werken.

Wij hopen de nodige bouwstenen te hebben aangedragen. Bij de opstelling van het programma zouden de Rotterdammers en de relevante marktpartijen goed moeten worden betrokken.

BIJLAGEN

1. VERKENNING VAN THEMA'S EN CLUSTERS

De verkenning van de Rotterdamse thema's in de discussienota resulteerde in het volgende beeld.

Het ligt voor de hand om bij het benoemen van thema's een zeker onderscheid aan te houden tussen 'typisch Rotterdams' en 'grootstedelijk'. Typisch Rotterdams zijn dan de 'selling points' die onlosmakelijk bij het unieke karakter van onze stad horen. Grootstedelijk zijn de belevenismotieven die een stad van 600.000, het centrum van een agglomeratie van 1,2 miljoen en de 2e stad van het land, redelijk passen en hier uiteraard wel een eigen kleur kunnen hebben. Als zodanig èn in de samenhang van een complete stad zijn dat evengoed thema's voor belevenissen, zij het van een iets andere orde.

Typisch Rotterdams vinden wij:

Havenstad/maritieme stad. Het meest voor de hand liggende thema, maar daarmee nog niet onomstreden. Het lijkt er soms op dat het beeld van havenstad de modernisering van de stad in de weg zit, of dat sommigen dat zo voelen. Wij zien dat niet: Rotterdam is wereldhavenstad. Maar is dat ook een thema in de stad Rotterdam? En dus niet alleen in de Mainport, waar de haven stellig ook grote beleveniswaarde heeft. Er heeft zich een scheiding voltrokken tussen de zachte kant van de haven (maritieme historie, plezier- en cruisevaart, rederijkantoren) die bij de stad hoort en de harde kant (grootschalige overslag en industrie) die zee en ruimte zoekt. Toch is ook die zachte kant te weinig zichtbaar en is het beeld in Rotterdam: veel water, weinig scheepvaart en lege kades. Dit thema behoeft dus versterking door de zachte kant meer tot leven te brengen.

Architectuur/modern. Een zich onderscheidende kwaliteit in Nederland; een verhaal dat nog steeds spannender wordt en waarmee Rotterdam bouwt aan een eigentijds profiel en toekomstige monumentaliteit (zie Erasmusbrug en WTC-toren), hetgeen hoge eisen stelt aan stedenbouw, architectuur en ontwerp en inrichting van de openbare ruimte.

Jong. Rotterdam is in meerdere opzichten jeugdig: stedenbouwkundig, cultureel en demografisch. Voor vandaag en morgen een vitale kwaliteit, die thematisch (jeugdcultuur) nog zwaarder aangezet kan worden.

Internationaal/multicultureel. Een kwaliteit van Rotterdam die als thema echter nog onderontwikkeld is en te weinig uitdaagt tot nieuwsgierigheid. Herkenbare concentraties van andere culturen, van Chinatown tot een mediterrane buurt met bijv. badhuis, bazar, moskee, winkels en eethuisjes, nodigen daartoe wel uit.

Filmstad. In de groeifase (Lloydpier, Filmfonds, Filmfestival). Dit thema is weliswaar dus nog in ontwikkeling, maar een ijzersterke uit een oogpunt van stedelijke profilering, toekomstgerichtheid, economische potenties (verbinding met de zgn. 'cultural industries' die voor steden van groeiend belang zijn) en potenties voor beleveniscreatie. De nagestreefde vestiging van het Beeldinstituut speelde daarop in, maar ook in de amusementssfeer (themacafés en attractie) biedt dit thema aanknopingspunten.

Deze thema's lenen zich ons inziens goed voor het vertellen van een eigen Rotterdams verhaal. Dit betekent dat er ook kwaliteiten zijn waar we in dit verband minder mee kunnen beginnen, zoals universiteitsstad, werkstad, zakelijke/no nonsense stad, kennisstad, duurzame stad, dienstestad, complete stad, congresstad, IT-stad, high tech stad etc. Hetzij omdat het thema minder geschikt is voor beleveniscreatie, hetzij omdat de vlag de lading onvoldoende dekt.

Andere kwaliteiten, die wij rangschikken onder de grootstedelijke belevenismotieven, zijn:

Cultuurstad en Festivalstad. Waarin Rotterdam zich met een breed aanbod zeer sterk heeft opgewerkt tot landelijk peil, hetgeen in 2001 in volle omvang werd gedemonstreerd, waarna de ontwikkeling niet zal stoppen. De eigen Rotterdamse kleur zit, naast enkele topinstellingen als Boijmans en Rotterdams Philharmonisch Orkest, daarnaast ook in de toegepaste kunsten.

	ROTTERDAMSE THEMA'S					GROOTSTEDELIJKE THEMA'S					
CLUSTERS/PODIA	Architectuur/Modem/ Internationaal	Haven/Maritim/ Water	Jong/ Vernieuwend	Multi/cultureel	Film/AV	Winkelen	Uitgaan	Cultuur/ Festivals	Sport/Open- luchtrecreatie	Historie/ Nostalgie	
Wilhelminapier	X	X	X				X	X		X	6
Entrepot		X		X		X	X			X	5
Boompjes	X	X						X			3
Oudehaven		X					X			X	3
Leuvehaven		X					X			X	3
Parkhaven		X						X	X		3
Lijnbaankwartier	X					X	X	X			4
Laurenskwartier			X			X					2
Centraal Station	X										1
Broadway/ Schouwburgplein	X				X		X	X			4
Museumpark	X							X			2
Witte de With			X	X	X	X	X	X			6
Nw Binnenweg			X	X		X	X				4
Kruiskade				X		X	X				3
Lloydkwartier		X	X		X		X	X			5
Hist.Delfshaven		X				X	X			X	4
Diergaarde Blijdorp									X		1
Hoek van Holland		X									1
Alexanderknoop						X	X		X		3
Zuidplein/Z.park			X	X		X	X	X	X		6
Stadiondriehoek	X	X				X			X		4
Bergsche Bos			X						X		2
Nesselande									X		1
Kralingse Bos				X					X		2
	7	10	7	6	3	10	12	9	8	5	

Sportstad. Landelijk een vooraanstaande positie, maar niet exclusief. Ook hier is sprake van een breed aanbod met, voor zover er sprake is van accentuering, de voetbalstad die naar voren springt.

Winkelstad. Overwegend een regionaal verzorgingsgebied.

Uitgaansstad. Als uitgaansstad heeft Rotterdam nog geen uitgesproken naam. De horeca heeft zich echter wel positief ontwikkeld, met een aantal vernieuwende en spraakmakende formules.

Historie & Nostalgie. Op het gebied van stadshistorie heeft Rotterdam een eigen verhaal te vertellen, dat in verschillende gedaantes tijdens R2001 ook wordt verteld (van tentoonstellingen tot de film Hartstocht en Heimwee in Rotterdam).

Deze thema's ontmoetten in de discussie brede steun, met een enkele suggestie om nog selectiever te zijn of thema's samen te nemen (architectuur, jong en film). Dat zou echter ten koste gaan van de herkenbaarheid.

Wij bevelen sterk aan om genoemde thema's als leidraad te nemen voor de inspanningen op het gebied van het vrijetijdsbeleid.

Clusters

Thema's kristalliseren ruimtelijk uit in clusters; wij noemden ze de podia van de belevenissen.

We hebben getracht om onze eerste verkenning van clusters nog wat verder te verdiepen, om middels een quick scan de bestaande ideeën en plannen in beeld te brengen en overigens niet om daar zelf nog ideeën aan toe te voegen. In onze zoektocht naar het plan achter de plannen, dus naar een integraal vrijetijdsbeleid, hebben we dat inzicht, ook al is het redelijk globaal, van plannen en potenties nodig. Het gaat dus puur om een inventarisatie en niet om voorstellen.

Inzicht begint met ordening. Ook met het oog op het formuleren van een strategie is enige ordening wenselijk. Afwegingen doen zich immers met name voor tussen clusters die zich in hetzelfde marktsegment bevinden.

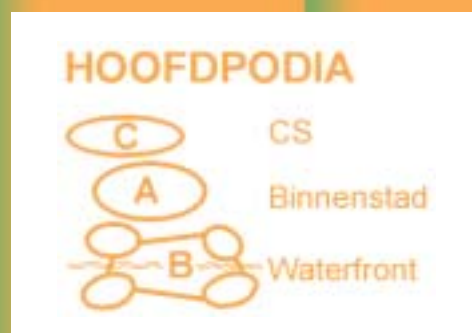
Wij onderscheiden een drietal categorieën:

- De hoofdpodia, de kristallisatiepunten of polen van de vrijetijdsstad Rotterdam. Doorgaans een verzameling van clusters. Het zijn vooral de hoofdpodia die bepalend zijn voor de plaats van Rotterdam in de nationale vrijetijdsmarkt. Zij zijn ook de ankers in de strategie.
- De podia, de clusters met een vrij specifiek profiel, een eigen kleur (bijvoorbeeld cultuur of sport) of een specifiek bereik (het stadsdeelniveau bijvoorbeeld). Zij zijn onderdeel van de hoofdpodia, of functioneren zelfstandig. De belangrijkste keuzen in het investeringsprogramma spitsen zich toe op deze podia.
- De sub-podia, de clusters met een kleinschalig en veelal aanvullend karakter (stadsstraten, Delfshaven bijvoorbeeld). Hoewel het profiel complementair is en het bereik beperkt (marktniche), moeten deze clusters zeker niet worden veronachtzaamd. Zij bepalen mede de charme van de stad.

Hoofdpodia: binnenstad, waterfront en CS

Thans passeren hoofdpodia, podia en sub-podia de revue. Summiere beschrijvingen geven een indicatie van plannen, opties en mogelijkheden. Soms zijn die beschrijvingen gebaseerd op de discussienota, soms op een nadere oriëntatie, soms op beide.

Allereerst verkennen wij de hoofdpodia, de gebieden waar de vrijetijdsstad Rotterdam haar profiel aan ontleent. Nu nog de binnenstad, maar in toenemende mate ook het Waterfront en op termijn mogelijk ook Centraal Station (CS).

BINNENSTAD

Discussienota

De binnenstad is het concentratiepunt van stedelijke belevenissen. De binnenstadsmonitor geeft zicht op sterke en minder sterke functies. Globaal: nog te weinig aantrekkingskracht op toeristen, vitale winkelkern maar in aanbod nog te weinig onderscheidend, geen uitgesproken profiel als uitgaansstad. Een sterke kant is de menging van binnenstadsfuncties op een redelijk beperkt oppervlak, alsmede de bereikbaarheid. Onderscheidend is tevens de moderne setting. Ruimtelijk is alreeds sinds het eerste binnenstadsplan (1985) ingezet op het onderscheid van de clusters Centrumruut: winkel- en uitgaanscentrum, Parkendriehoek: musea en recreatie en Waterstad: maritiem toerisme. Als we nu verder inzoomen op de binnenstad, dan zijn daarbinnen gebieden die zich kenmerken door een geconcentreerde stedelijkheid, waar de kwaliteit dus bepaald wordt door de menging van diverse functies, en we met thematisering niet zo goed uit de voeten kunnen. Wel kan uit een oogpunt van beleveniscreatie hier en daar nog een gerichte functieversterking aan de orde zijn. Zo zien we wat de winkelfunctie betreft dat Rotterdam vooral sinds de opening van de Koopgoot aanmerkelijk aan wervingskracht gewonnen heeft. Maar plaatsen we gelijktijdig kanttekeningen bij het tekort aan kwalitatieve verscheidenheid en bij de houdbaarheid van de Lijnbaan op langere termijn: haalt de Lijnbaan 2015? Verder zijn er in de binnenstad een aantal duidelijke clusters te onderscheiden. Wij komen daar bij 'de podia' verder op terug. Overigens zal de binnenstad zich kenmerken door vernieuwing in permanentie. Dat is nodig om te waarborgen dat deze ook een sterke troef blijft.

WATERFRONT

Nadere verkenning

Een belangrijke karakteristiek van Rotterdam is het water, de rivier en de haven, ook wel het goud van Rotterdam genoemd. Waar de haven steeds meer uit de stad verdween, maakte dat een ontwikkeling mogelijk waarbij het waterfront benut wordt voor wonen, werken en recreëren. Daarbij is eerst de Oudehaven als uitgaansgebied neergezet. Met de ontwikkeling van de Kop van Zuid zijn daar het Entrepotgebied en de Wilhelminapier aan toegevoegd. De Spido, Tropicana en de Euromast zijn grote stedelijke attracties in het gebied. Het Waterfront lijkt herontdekt. Verwachtingsvol werd uitgekeken naar de resultaten van de ontwerpcompetitie voor het Waterfront. Inmiddels zijn de ontwerpen van de buitenlandse steden Londen, Hamburg, Barcelona en Baltimore bekend. Deze spreken zeer tot de verbeelding en tonen aan dat het Waterfront van Rotterdam ongekende mogelijkheden heeft om zich te ontwikkelen tot een zeer attractief toeristisch centrum. Daarnaast heeft de dS+V drie scenario's ontwikkeld om de stad meer richting rivier te ontwikkelen. Op 12 november vond hierover een debat plaats met bestuurders, bewoners en ondernemers. Deze discussie maakt duidelijk dat de attractiviteit van Rotterdam veel te winnen heeft bij een spectaculair waterfront. Het debat leidde tot overeenstemming over de hoofdogave (variant 2 +). Als we het Waterfront opdelen in samenhangende opgaven, dan gaat het om de clusters Waterstad/Leuvehaven; Oudehaven; Parkhaven/Euromast en Kop van Zuid; Wilhelminapier/Entrepot en daarnaast om de verbindingen en de Maasterminal. De clusters komen hierna bij 'de podia' aan bod. Deze opgaven worden nu uitgewerkt in een ontwikkelingsvisie en een investeringsprogramma.

CENTRAAL STATION

Discussienota

Voor de komende tijd zal het Centraal Station de aandacht op zich vestigen, ook uit een oogpunt van beleveniscreatie. In de plannen is immers meer dan 100.000 m. voorzieningen (in het programma van uitgangspunten nog betiteld als urban entertainment) als mogelijkheid opgenomen. De eerste plannen bevatten dus een majeure vrijetijdscomponent, die de positie van Rotterdam als belevenisstad aanmerkelijk zal versterken. Het voorzieningengedeelte zal de komende tijd verder worden ingevuld. Gedacht kan worden aan diverse thema's, zoals media, games, sport, 'on the move'. Gezien het eigen karakter en de eigen potenties van deze locatie, waarbij wordt aangesloten, zouden vrijetijdsvoorzieningen CS en de andere stedelijke belevenissen elkaar kunnen versterken. In de discussies ook rond 'De stad als belevenis', komen echter wel zorgen naar voren over afstemming en marktopname.

PODIA

De podia zijn de clusters met een vrij specifiek profiel, een eigen kleur (bijvoorbeeld cultuur of sport) of een specifiek bereik, (zoals het stadsdeelniveau bijvoorbeeld). Zij zijn onderdeel van een hoofdpodium, of functioneren zelfstandig.

architectuur/ modern/ internationaal	haven/water maritiem	jong/ vernieuwend	multi/ cultureel	film/ audiovisual	winkelen	uitgaan	cultuur/ festivals	sport/ openlucht- recreatie

Rotterdamse Thema's

Grootstedelijke Thema's

THEMA: CULTUUR/ARCHITECTUUR - CLUSTER: MUSEUMKWARTIER

Discussienota In het Museumkwartier is in de loop der jaren een fraai palet van museale voorzieningen ontstaan met het weldra uitgebreide Boijmans, de Kunsthal en het Architectuurinstituut als de grote drie en daarnaast Natuurmuseum, Chabot en als meeste recente aanwinsten Huis Sonneveld en de (tijdelijke) Kinderkunsthal.

Zondermeer een sterke uitgangspositie. Maar is het ook een belevenissencluster, is er sprake van synergie en samenhang, hebben en doen de instellingen voldoende met elkaar, speelt men ook in op de moderne consument (snel, ervaringen combinerend etc.), profileert men zich gemeenschappelijk, fungeert het verbindende openbare gebied als een gezamenlijk podium; zijn de ondersteunende functies (horeca, merchandising e.d.) voldoende op peil?

In de beantwoording van deze vragen zijn wij minder stellig en lijkt er uit een oogpunt van beleveniscreatie nog het nodige te winnen.

Nadere verkenning Er zou een meer continue programmering moeten komen waardoor het park kan fungeren als gezamenlijk podium van de omringende musea. De verschillende museumdirecties onderschrijven het belang hiervan en hebben inmiddels een stichting Museumpark opgericht die de uitvoering van dit plan ter hand wil nemen. Deze stichting werkt tevens aan een voorstel voor herstructurering van het park, teneinde het meer geschikt te maken als podium en evenemententerrein. Een hiermee samenhangend aandachtspunt is de verbinding tussen het Museumpark en de culturele as enerzijds en de doorloop naar het Park en de rivier anderzijds.

THEMA: CULTUUR - CLUSTER: SCHOUWBURGPLEIN

Discussienota We merken op dat het Schouwburgplein door de omliggende podia (mede) een culturele kleur heeft gekregen, maar zelf nog te weinig als podium fungeert. Door hetgeen er binnen de kunstgebouwen plaats vindt soms wat meer naar buiten te halen of in ieder geval vaker een verbinding te leggen tussen binnen en buiten zou de beleveniswaarde groter kunnen zijn. Aandacht voor belevenissen betekent zoeken naar combinaties, gemeenschappelijke thema's, het creëren van sfeer etc., vanuit de notie dat het geheel veel meer is dan de som der delen. Het Schouwburgplein e.o. kan daar voor de podiumkunsten een mooi kristallisatiepunt van zijn.

Nadere verkenning Deze mening wordt gedeeld door de instellingen om en directe gebruikers van het plein. Vanwege zijn centrale ligging en de functie van cultureel hart van de stad zou de uitstraling veel groter kunnen en moeten zijn.

De beleveniswaarde kan worden verhoogd met een relatief kleine investering. De Denk Industrie stelt in opdracht van de bewonersorganisatie Cool onder meer voor een continue programmering voor het plein te ontwikkelen en een bijpassende fysieke ingreep te doen in de vorm van een klein podium in de stijl van de rest van het plein. De realisatie van terrassen op het plein wordt daarbij zeer wenselijk geacht. De omringende podia willen actief meewerken aan de invulling van het plein als podium, indien deze activiteiten gericht zijn op een beweging 'van buiten naar binnen'. Ook zijn zij er bij gebaat als relaties met niet voor de hand liggende groepen worden aangehaald. Aandachtspunten hierbij zijn de thema's schoon, heel en veilig. Hinderpaal vormt het vergunningenbeleid (i.v.m. geluidsoverlast omwonenden).

historie/
nostalgie

THEMA: ARCHITECTUUR/FILM/CULTUUR/UITGAAN - CLUSTER: BROADWAY

Discussienota In en rond de binnenstad vragen de uitgaansconcentraties om bijzondere aandacht. Rotterdam telt enige uitgaansclusters. Oudehaven, Stadhuisplein, Delftsestraat en 's Gravendijkwal zijn daarvan de meest in het oog springende en daarnaast zijn er nog enkele kleinere als Oostplein en Entrepot. Maar het is bijna een open deur om te stellen dat Rotterdam als uitgaansstad geen uitgesproken naam heeft en in het bijzonder de clusters Stadhuisplein en 's Gravendijkwal een kwaliteitsverbetering behoeven.

Een erkend probleem is voorts dat het uitgaan zich afspeelt op eilanden, waartussen de verbindingen ontbreken. Wij verwachten dat het Laurenskwartier in de toekomst een duidelijke schakel zal zijn tussen Oudehaven en centrum.

Nadere verkenning 'Broadway' bestrijkt het gebied dat loopt van het Schouwburgplein en de Kruiskade via het Stadhuisplein naar de Hofplein-Zuidzijde.. Het masterplan hiervoor is inmiddels gereed en omvat het upgraden van het Stadhuisplein met horeca gericht op jongeren, meer luxe winkels en horeca op de Kruiskade, een nieuwe middenzaal op de plaats van het Oude Luxor en een bioscopencomplex daarnaast.

THEMA: ARCHITECTUUR/HAVEN/CULTUUR/UITGAAN - CLUSTER: BOOMPJES/LEUVEHAVEN

Discussienota Waterstad is vanaf midden jaren tachtig bedoeld als het gebied in de binnenstad dat Rotterdam op de toeristische kaart zou zetten, met maritieme historie als het primaire thema. Helaas is dat er niet uit gekomen, alle inspanningen ten spijt. In een sombere bui bekruipt ons zelfs het gevoel weer terug bij af te zijn. Immers: Imax gesloten, Asklepion fini, de Boompjes is nooit het gedachte podium geworden, de pontons om veiligheidsredenen afbesteld, Schepen uit verre landen vertrokken. Natuurlijk staat daar ook wel wat tegenover, maar de overheersende conclusie is negatief; er is het nodige geïnvesteerd maar met te weinig rendement. Vooral op de plannen voor het Rotterdam Nu gebouw (Inntel) rustte geen zegen. Toch geloven wij in de potenties van Waterstad. De ligging is goed, de grond is historisch (waar stad en haven ontstonden), de Erasmusbrug voegde aan die ligging nog een dimensie toe, het waterfront bewerkstelligt een extra te benutten kwaliteit. En ook het oorspronkelijke concept dat sterk geïnspireerd is op Inner Harbor in Baltimore is nog steeds in orde.

Zet Waterstad daarom opnieuw op de kaart, vanuit een sterk concept en thema (maritiem historisch), met durf (risiconemend) en volharding (een langdurige en gedreven inzet). Gezien de weg die nog is af te leggen, zullen grote investeringen in hardware, software en orgware niet moeten worden geschuwd.

Nadere verkenning Verwachtingsvol wordt uitgekeken naar de resultaten van de ontwerpcompetitie voor de Boompjes. Inmiddels zijn de ontwerpen van de buitenlandse steden Londen, Hamburg, Barcelona en Baltimore bekend. Deze speken zeer tot de verbeelding en tonen aan dat het Waterfront van Rotterdam ongekende mogelijkheden heeft om zich te ontwikkelen tot een zeer attractief toeristisch centrum. Daarnaast worden er bij de dS+V drie scenario's ontwikkeld om de stad meer richting rivier te ontwikkelen. Ongeacht de uitkomst van dit proces is het duidelijk dat de attractiviteit van Rotterdam veel te winnen heeft bij een spectaculair waterfront. Wij pleiten ervoor het Leuvehavengebied goed 'af te maken'. Als missing link tussen diverse vrijetijdsclusters verdient het een nieuwe sterke impuls. Nagedacht moet worden over een nieuwe toeristische attractie voor het IMAX-Asklepiongebouw, passend binnen het thema water/haven/maritiem. Ook moet er een beter zicht komen op de haven en het water vanaf de Schiedamsedijk. De Leuvehaven zou verder moeten worden verlevendigd met terrassen aan het water en een vergroting van de maritieme beleving. Het Buitenmuseum is nu nog weinig aantrekkelijk voor een breed publiek. Overigens zijn de investeringen op het Willemsplein en rond de Erasmusbrug een goede stap. Dat geldt ook voor de impulsen voor de partyvaart. Omdat ook Spido zijn vloot vernieuwt, zien we op het water steeds meer activiteit.

THEMA: ARCHITECTUUR/HAVEN/UITGAAN/CULTUUR - CLUSTER: KOP VAN ZUID

Nadere verkenning Sinds de ontwikkeling van de Kop van Zuid en met name door De Erasmusbrug en de opening van Hotel New York staat de Wilhelminapier in de positieve belangstelling bij het hoger opgeleide en cultureel georiënteerde publiek. Om de Wilhelminapier onderscheidend te houden moet het gebied uitgroeien tot de Waterfront Experience van Rotterdam, zo schrijft Bureau Binnenstad in zijn Werkschrift. De ingrediënten die bij dit profiel horen zijn: cultureel, pionier, representatief podium, modern, centrum van het waterfront.

THEMA: HAVEN/UITGAAN/WINKELN/HISTORIE - CLUSTER: ENTREPOT

Nadere verkenning Entrepot is het eerste deelgebied van de Kop van Zuid dat volledig opgeleverd en bewoond is. Met het aanvankelijke concept 'Verre landen' in combinatie met de jachthaven had het Entrepotgebied volgens de plannenmakers moeten uitgroeien tot een van de meest perfecte uitgaansgebieden van Rotterdam. Hiervan is echter geen sprake. Er is zelfs een stijgende onrust waar te nemen bij zowel ondernemers als de gemeente over de toekomst van het gebied. Door de geïsoleerde ligging, de slechte verbinding met de Wilhelminapier en de ontbrekende verbinding met het centrum is Entrepot niet sterk genoeg om een recreatieve functie te vervullen. Daarnaast is de kritische massa aan horeca en aanverwante zaken te gering om van het gebied een succesvol uitgaansgebied te maken. Om het Entrepotgebied te redden van verdere teloorgang zal er op korte termijn gewerkt moeten worden aan een oplossing voor de genoemde problemen. Ook de invulling van de Spoortunnellocatie speelt daarin een belangrijke rol.

THEMA: HAVEN/UITGAAN/HISTORIE - CLUSTER: OUDEHAVEN

Nadere verkenning De Oudehaven is een intiem bezoekers- en uitgaansgebied met een hoge concentratie aan horecagelegenheden rondom een binnenhaven. Het ligt vrij geïsoleerd in de stad en - hoewel de bereikbaarheid met openbaar vervoer of auto goed is - is de toegang tot het gebied verre van optimaal. De relatie met en de zichtbaarheid vanuit het stadscentrum is minimaal en de looproutes in het gebied functioneren niet. Het gebied heeft de aandacht in de Waterfrontdiscussie.

THEMA: HAVEN/CULTUUR - CLUSTER: PARKHAVEN

Discussienota De Euromast is een wat gedateerde attractie die in deze vorm als solitaire voorziening een beperkt toekomstperspectief heeft. Daarbij lijken er twee wegen open te staan: de vernieuwing van de Euromast (zie de plannen) of, dan wel in combinatie met, een herinrichting van het gebied tussen tunneltraverse en Parkhaven. Daarbij kan het gebied uitgroeien tot een wat kleiner cluster met meerdere attracties (bijvoorbeeld van het type lunapark) met aan de Parkhaven een reeks drijvende horeca- of amusementsgelegenheden.

Nadere verkenning De attractiewaarde van de Euromast is de laatste jaren sterk teruggelopen. De eigenaar van de Euromast studeert al enige jaren op de revitalisering van de attractie. Het plan van Ballast Nedam en de Merwedegroep dat er nu ligt is zeer ambitieus en grootschalig. Naast de grote toren omvat het nieuwe horecagelegenheden, bioscopen, een bowlingcenter, een theater en recreatief winkelen. Sterk aan het plan is de combinatie park en water en het gegeven dat dit plan financieel wordt gedragen door de private sector. Zwakke punten zijn de bereikbaarheid (er komt geen openbaar vervoer en het Drooglever-Fortuynplein is een obstakel) en de externe ligging ten opzichte van het stadscentrum. Indien dit plan wordt gerealiseerd zal dit door zijn omvang een forse concurrentie betekenen voor andere leisureplannen in de stad. De plannen worden thans getoetst. Overigens inspireerde het Parkhavenplan ook tot enkele reacties op de Web-site.

THEMA: OPENLUCHTRECREATIE - CLUSTER: KRALINGSE BOS EN PLAS

Nadere verkenning Het Kralingse Bos is het park van Rotterdam. De combinatie van bos en plas trekt veel bezoekers (op dit moment ongeveer drie keer zo veel dan het Park). Het Kralingse Bos heeft door de combinatie van wandelbos met de plas en daaraan gekoppelde voorzieningen een heel eigen gezicht. Juist vanwege het feit dat het Kralingse Bos het park van Rotterdam is, moet er nog het één en ander verbeterd worden. Te denken valt aan de entrees en een aantal basisvoorzieningen, zoals een informatiebord of een openbare telefoon.

Het voorzieningenniveau van het park - met name op het terrein van de horeca - kan verder ontwikkeld worden. De boulevard aan de oostzijde van de Plas, de Plaszoom, kan hiertoe verder geïntensiveerd worden. De westzijde van het park kan verder geïntensiveerd worden met voorzieningen die de attractiewaarde van het park voor met name jongeren kunnen verhogen (in aansluiting op de bestaande voorzieningen aldaar).

THEMA: OPENLUCHTRECREATIE - CLUSTER: NESSELANDE

Nadere verkenning Nesselande wordt een nieuw stukje Rotterdam. Ruim wonen, veel waterrecreatie en een groene omgeving zijn de ingrediënten die Nesselande tot een heel aantrekkelijke nieuwe woonwijk gaan maken. De namen van de drie deelgebieden binnen Nesselande - Tuinstad, Badplaats en Waterwijk - verwoorden de bijzondere eigenschappen van de wijk.

Het Nesselande-plan voorziet ook in de uitbreiding van de Zevenhuizerplas tot twee keer haar huidige grootte. Daarmee ontstaan er voor de inrichting van de wijk schitterende mogelijkheden. Bijvoorbeeld voor een aantrekkelijk overgangsgebied tussen woonwijk en plas. Dergelijke kansen zijn in het plan ten volle benut. Met een woongebied op eilandjes dat rechtstreeks in verbinding staan met de plas, een kleine jachthaven, een strand, een wijkwinkelcentrum met een heuse boulevard én zicht op de plas, en veel meer.

In de periode tot 2007 zullen in Nesselande ruim 5000 woningen worden gebouwd. Voor het merendeel luxe tot zeer luxe woningen. In oktober 2000 is met de bouw van de eerste woningen begonnen. Fasegewijs zal de wijk zichtbaar worden. Aansluitend op de uitbreiding van de Zevenhuizerplas worden de recreatieve mogelijkheden rondom de plas uitgebreid. Verder bevat het plan de bouw van een winkelcentrum, scholen, sportzalen en -velden, kinderclusters, een bibliotheek, een jachthaventje, een bedrijventerpark en een goed openbaar vervoernet met een eigen metrostation!

THEMA: OPENLUCHTRECREATIE - CLUSTER: DIERGAARDE BLIJDORP

Nadere verkenning De Diergaarde Blijdorp is de tweede attractie van Nederland en daarmee een zeer belangrijk vrijetijdspodium van Rotterdam. De Diergaarde is uitgebreid met het Oceanium en trekt op dit moment 1,8 miljoen bezoekers per jaar. De hoofdingang is verplaatst en richt zich op de snelwegafslag. Het aantal parkeerplaatsen is uitgebreid en er zijn plannen voor de realisatie van een hotel en een congresruimte!

THEMA: JONG/CULTUURL/WINKELN/ UITGAAN/SPORT EN RECREATIE CLUSTER: ZUIDPLEIN/ AHoy'/ZUIDERPARK

Nadere verkenning Ahoy'/ Zuidplein/ Zuiderpark is een combinatie die interessante bestanddelen omvat en nog verder kan uitgroeien tot een urban entertainment cluster met accenten op winkelen en evenementen/ entertainment. Hiervoor is het noodzakelijk dat de infrastructuur wordt aangepast en er een verbinding komt tussen Ahoy', het Zuiderpark en winkelcentrum Zuidplein. Verder zijn aanvullende voorzieningen nodig om dit gebied tot een family entertainment- of sportcluster te maken. Op dit moment worden de potenties van dit gebied niet of onvoldoende benut. Bezoekers van Ahoy' gaan met de eerste metro terug naar huis.

Het is lastig om op dit cluster een van de geselecteerde thema's te plakken. Ahoy' richt zich op veel verschillende activiteiten, van entertainment en popconcerten tot opera, beurzen en sportevenementen. Het Zuiderpark moet zich ontwikkelen van een verzameling wijkparks tot een bruisend stadspark. Hiertoe is inmiddels een masterplan ontwikkeld. Zuidplein als detailhandelcentrum kan door een uitbreiding met nieuwe retailconcepten worden versterkt tot een recreatieve shopping mall. Het Theater Zuidplein wordt verbouwd en uitgebreid met een nieuwe kleine zaal. Verdere ontwikkeling en profilering van deze theatervoorziening moet worden gezien in samenhang met de opgave voor de ontwikkeling van dit totale gebied. Gezamenlijk moet dit leiden tot een centrum van cultuur, entertainment en retail. Om de attractiviteit van dit cluster te verhogen wordt een breed pakket van aanvullende voorzieningen voorgesteld dat varieert van een zwemwereld tot nieuwe retail- en horecaformules. Een andere mogelijkheid is het sportkarakter van dit cluster te versterken door een plan dat topsportvoorzieningen combineert met breedtesport, zoals een 400 m. kunstijsbaan en een 50 m. zwembad in de een of andere vorm op deze locatie te realiseren. Programmatisch sluit het thema sport goed aan bij de activiteiten van Ahoy'. Plannen en locatiekeuze voor een dergelijk plan (Oprium) worden thans uitgewerkt.

THEMA: WINKELN/ UITGAAN/SPORT EN RECREATIE - CLUSTER: ALEXANDRIUM

Discussienota Alexandrium werd eerder de Nederlandse variant van de shopping mall genoemd. Het winkelcentrum kent een uitgesproken zwaartepunt in het suburbane funshoppin en breidt nog steeds uit, waarbij een aanvulling met leisure-elementen de formule nog verder kan versterken. De diverse scenario's voor de Alexanderknoop geven daar vorm aan.

Nadere verkenning Wat is er nodig om de shopping mall Alexandrium tot een beleveniscluster te maken? Op dit moment heeft Alexandrium een eenzijdige kleuring: specifieke detailhandel. Meer en grootschalige winkels verdienen hier niet de voorkeur.

Marktinitiatieven die zich richten op grootschalige leisurevoorzieningen, zoals het plan Dreamworld, een skibaan e.d., naast de verdere invulling van de buitenruimte en het toevoegen van ondersteunende functies als horeca, bioscoop en zalencentrum kunnen dit centrum gevarieerder maken.

Evenals bij het Zuidplein/ Ahoy'-cluster is echter een flinke infrastructurele ingreep nodig. Voor de kortere termijn vraagt de afronding van het huidige Alexandrium de aandacht met attractieve functies op de begane grond.

THEMA: SPORT/WINKELN - CLUSTER: STADIONDRIEHOEK

Discussienota De stadiondriehoek/ Veranda heeft reeds door de aanwezigheid van de Kuip en nog versterkt door de topsporthal een uitgesproken topsportprofiel. Vooral de aanwezigheid van het stadion geeft een krachtige identiteit aan deze cluster, die een wervende betekenis kan hebben voor het aantrekken van publiek, topsportevenementen en ondersteunende diensten. De aanwezige infrastructuur (aan- en afvoerwegen, openbaar vervoer en parkeren) vergroot de aantrekkelijkheid. Het verder uitbouwen van deze sportcluster accentueert de positie van Rotterdam op de (inter)nationale sportkaart en kan synergie bewerkstelligen. Dat zou bij de situering van nieuwe topsportvoorzieningen in ogenschouw moeten worden genomen. Vooral een voorziening die vernieuwend is in ontwerp en functie (creatieve vormen van multifunctionaliteit), lijkt ons aantrekkelijk. Bij die verdere uitbouw heeft uiteraard de marketing (Rotterdam Topsport) een belangrijke plaats. Een illustratief voorbeeld is Indianapolis dat zich van India-no-place heeft geprofileerd tot de sporthoofdstad van de VS, dankzij goede accommodaties, maar vooral ook een uitstekende marketing.

Nadere verkenning De verdere uitwerking en locatiekeuze van het plan laten een voorkeur zien voor de Ahoy'-locatie. Voor de stadiondriehoek maken aanvullende voorzieningen in de sfeer van horeca, entertainment en een 'try en buy' winkelcentrum gericht op sportartikelen deze cluster sterker. Op langere termijn zou nog eens goed gekeken moeten worden naar de bestaande (bedrijfs)bebouwing in de omgeving van het stadion. Een andere invulling van dit gebied kan zowel een betere benutting van de potenties van deze plek betekenen als de topsportcluster meer allure geven.

THEMA: HAVEN - CLUSTER: MAINPORT

Nadere verkenning De Stad als belevenis richt zich op het stedelijke gebied. De potenties van de mainport voor het beleven van de grootste wereldhaven in de schaal 1 : 1 moeten echter niet worden onderschat. In een integraal vrijetijdsprogramma zal ook de mainport een volwaardige plek moeten krijgen.

THEMA: HAVEN - CLUSTER: HOEK VAN HOLLAND

Nadere verkenning Het ontbreken in de Discussienota van aandacht voor Hoek van Holland werd terecht als een omissie aangemerkt.

Hoek van Holland heeft voldoende potentieel om uit te groeien tot een attractieve vier seizoenen badplaats. De unieke ligging aan de Nieuwe Waterweg levert een wereldse, avontuurlijke dimensie op. Het Masterplan Waterwegcentrum Hoek van Holland uit 1999 gaat hierop in en biedt een integraal ontwikkelingsplan, gericht op de (her)ontwikkeling van Hoek van Holland. Naast de toeristisch-recreatieve functies wordt in het plan aandacht besteed aan wonen, werken en verkeer & vervoer. Het project omvat o.m. de aanleg van een nieuwe zeewering en lagune, de bouw van meer dan 1000 woningen en vrijetijdsvoorzieningen als hotels en horecagelegenheden, het verbeteren van het museale aanbod en de herinrichting van het openbaar gebied. Het doortrekken van de spoorlijn verbetert de bereikbaarheid aanmerkelijk, evenals de aanleg van de 2e ontsluitingsweg.

Vanuit het perspectief van Stad als Belevenis bevat het masterplan belangrijke elementen om de beleving van de Mainport Rotterdam beter uit te buiten en Hoek van Holland te profileren als een belevenis-cluster van formaat. Door de ontwikkeling van all weather voorzieningen kan een dagje strand straks gecombineerd worden met een gezellig etentje, winkelen, bezoek aan museum of andere attractie en wordt Hoek van Holland ook steeds aantrekkelijker voor een bezoek in het voor- en naseizoen. Zo wordt gewerkt aan het optimaliseren van de musea en ingezet op ontwikkeling van het Water & Wind Paviljoen. Het is de bedoeling dat bezoekers van deze attractie het thema van de Nieuwe Waterweg als levensader van Rotterdam aan den lijve kunnen ondervinden. Door uitbreiding van de hotelcapaciteit kan ook de verblijftijd worden verlengd.

Voor de beleving van de Mainport is een aantrekkelijke en afwisselende openbare ruimte van groot belang. Het Waterwegpark, dat nu in ontwikkeling is, biedt imposante uitzichten op de Nieuwe Waterweg met zijn dynamiek.

SUB-PODIA

De sub-podia, zo noemen wij de clusters met een kleinschalig en veelal aanvullend karakter. Hoewel het profiel complementair is en het bereik beperkt (marktniche), moeten deze clusters zeker niet worden verwaarloosd. Zij bepalen mede de charme van de stad.

THEMA: DIVERSE (JONG EN MULTICULTI) – CLUSTER: STADSSTRATEN

Discussienota Mede vanuit de notie dat er behoefte is aan een grotere diversiteit van binnenstedelijke milieus (ook als tegenwicht tegen de monocultuur van het nieuwe bouwen), zijn de randen van het centrum de afgelopen jaren sterker onder de aandacht gekomen. Hiermee tekent zich in aanleg een geheel van binnenstadsmilieus af dat naast de erkende centrumgebieden ook de uitlopers en aanpalende wijken omvat. Deze buurten mede te betrekken bij de binnenstadsontwikkeling en -profilering vergroot niet slechts de beleveniswaarde, maar draagt ook bij aan het sociale profijt. Om die ontwikkeling een kans te geven zullen de thema's, die in bedoelde stadsstraten vaak latent aanwezig zijn, meer kleur moeten krijgen. Op kleinere schaal zien we deze buurten dus evenzeer als clusters, waar gericht aan thematisering moet worden gewerkt en soms ook al wordt gewerkt. De thema's sporen veelal met de hiervoor reeds genoemde. Het gaat dan om:

West Kruiskade (Chinatown), Witte de Withstraat (cultuur), Nieuwe Binnenweg (subculturen, waaronder jongeren), Van Oldenbarneveltstraat (betere winkelen), Lloydpier (nieuwe media) en wat verder weg Delfshaven (historie, nostalgie). Maar in dit beeld van thematisering en feitelijk ook rijping van onze stad passen nog wel meer mogelijkheden: een straat of buurt met een uitgesproken islamitisch- mediterrane cultuur, een 'gay en kinky' stadsstraat, een antiquairs-en-curiosa-avenue, etc.

Nadere verkenning Voor een verdere inhoudelijke invulling van deze oplossingsrichting is gesproken met de Wijk Ontwikkelings Maatschappij (WOM). Deze bepleit het versterken van reeds betaande functies en identiteiten zoals in het Laurenskwartier (Nieuwe Markt, Pannekoekstraat, Botersloot) de ambachtelijke designwinkels en de beginnende gespecialiseerde horeca., in de Van Oldenbarneveldstraat, Karel Doormanstraat en de Oude- en Nieuwe Binnenweg de gespecialiseerde

muziek-, design- en modewinkels, in het Witte de Withkwartier de thema's kunst/cultuur en jongeren, modeontwerpers en gespecialiseerde horeca en op de West Kruiskade in het eerste gedeelte Chinatown en in het tweede gedeelte 'gemengd exotisch'.

De WOM stimuleert deze ontwikkelingen door leegkomende panden in deze straten te huren of te kopen en vervolgens te trachten de gewenste bestemming te realiseren. Deze methode is met succes toegepast in het Witte de Withkwartier: deze buurt heeft de laatste zes jaar een vooral cultureel karakter gekregen. Hier is nog een aantal panden niet in overeenstemming met dit etiket. Overwogen wordt een poging te doen om deze uit te kopen.

Voor het Laurenskwartier geldt dat dit gebied zich ontwikkelt als een ontdekgebied waar bijzondere en specialistische winkels te vinden zijn. Naast antiek en design (ook in verlichting), vind je er ambachtelijke ateliers en kledingontwerpers en een toename van horecavestigingen die passen in de sfeer van dit gebied. Ook uit andere hoek zijn suggesties gekomen om meer te maken van het Laurenskwartier. Wij ondersteunen dit graag, mede gezien de verbindingsfunctie die dit gebied kan vervullen tussen het centrum en de Oudehaven.

Ten aanzien van de identiteit van de West Kruiskade kan worden vastgesteld dat deze ook bij niet-Rotterdamse Chinezen en Surinamers goed bekend is. Met de WOM zijn wij van mening dat deze multiculturele stadsstraat aantrekkelijker gemaakt moet worden voor het algemene publiek. De WOM doet hiervoor een aantal concrete suggesties in de sfeer van meer veiligheid, een betere afwikkeling van verkeer en distributie, ondernemerschap dat meer is gericht op het algemene publiek, het verbeteren van de plint (wijkpark Leeuwenhoek e.a.) en een toegang vanaf het Kruisplein die uitstraalt dat daar iets bijzonders is waar iedereen welkom is.

THEMA: HISTORIE/NOSTALGIE/HAVEN/WINKELN/UITGAAN - CLUSTER: HISTORISCH DELFHAVEN

Nadere verkenning Delfshaven heeft wel een duidelijk profiel als historisch / nostalgisch centrum, maar trekt nog te weinig bezoekers. Vergroting van het huidige aanbod aan antiekmarkten en evenementen is van belang om de terrassen te vullen. De bouw van het Linieschip De Delft en een bijbehorend bezoekerscentrum is een nieuwe attractie die meer bezoekers moet trekken. Over de effecten hiervan wordt echter verschillend geoordeeld.

Delfshaven heeft meer nodig om de beleveniswaarde te vergroten. Bovendien dienen de verbindingen met de rest van de stad te worden verbeterd.

THEMA: HAVEN/JONG/FILM/UITGAAN - CLUSTER: LLOYDKWARTIER

Nadere verkenning Het Lloydkwartier wordt in de Discussienota gezien als cluster voor film en nieuwe media en zou zich moeten richten op een jong en modern publiek. De vraag is of dit gebied nog gezien kan worden als een potentieel beleveniscluster, gezien de stedenbouwkundige ontwikkelingen aldaar. De invulling van de pier betreft vooral wonen en werken en minder vrijetijdsvoorzieningen. Visuele media heeft hier meer een bedrijfsmatige dan een vrijetijdsinvulling gekregen en met het vertrek van Now & Wow is het thema jong en hip ook niet meer vertegenwoordigd. Bovendien is er geen verbinding met het centrum.

Anderzijds bevindt zich daar wel het evenemententerrein van de stad en worden op de begane grond in het St. Jobsveem vrijetijdsvoorzieningen gepland. De rivier en de oude havengebouwen zijn bepalend voor de eigen identiteit en de beleving van het gebied. Om de beleveniswaarde van het gebied te versterken, zal er meer energie moeten worden gestoken in de ontwikkeling van het vrijetijdsprogramma, gericht op het thema visuele media en jong en experimenteel. Hierbij horen voorzieningen als moderne galeries, ateliers, horeca ingericht met videoschermen en dergelijke. De totale massa van het gebied is nog onvoldoende om het als een beleveniscluster te beschouwen. Thematisering zou dit gebied wel een sterkere uitstraling kunnen geven en een geïnteresseerde doelgroep kunnen aantrekken.

THEMA: JONG/SPORT EN RECREATIE - CLUSTER: BERGSE BOS

Discussienota Het Bergse Bos heeft zich in de loop der jaren ontwikkeld tot een aantrekkelijk recreatiegebied met een keur aan buitensportattracties. Buitensporten, waaronder ook de avontuurlijke en extreme varianten, zitten in de lift. Het Bergse Bos heeft ons inziens de potentie om uit te groeien tot het Nationale Park voor Buitensporten, onder handhaving van de recreatiefunctie. Het uitwerken van deze gedachte tot een concept, tezamen met private partners (aanvulling met nog een enkel spectaculair element, van het type: wildwaterbaan, aantrekken van commerciële rand- en ondersteunende activiteiten, marketing, exploitatie-aspecten) zouden wij in overweging willen geven.

Nadere verkenning De afgelopen maanden zijn rond de besluitvorming over de skiheuvel en een sporthotel de bestuurlijke verhoudingen in deze cluster nog eens bevestigd. Rotterdam is weliswaar in financiële zin de belangrijkste participant in het recreatieschap, maar de bestuurlijke zeggenschap berust bij Bergschenhoek.

Die verhoudingen respecteren wij uiteraard en om die reden voeren wij de cluster nu verder niet op. Dat neemt niet weg dat het gebied grote potenties heeft en het wenselijk ware om daarover op subtielere wijze meer overeenstemming te bereiken.

Het niet benutten van die potenties kan mede tot gevolg hebben dat nu voor de locatie van sommige voorzieningen die hier goed zouden passen noodgedwongen naar elders moet worden uitgeweken.

THEMA: SPORT - CLUSTER: SPORTCLUSTERS RPR

Nadere verkenning Een aantal bestaande veldsportcomplexen kan worden omgevormd tot sportclusters (zie het Ruimtelijk Plan Rotterdam 2010). Door het toevoegen van wandel- en fietsroutes, speelgelegenheid, outdoorsporten, sportevenementen, indoorsport, fitness en mogelijk ook detailhandel kan met behoud van de basisfunctie van deze veldsportcomplexen een nieuw leisureconcept vorm worden gegeven. Samenwerking met ondernemers en een nieuw gronduitgiftebeleid is daarbij essentieel. Een voorbeeld hiervan in het topsegment is het Optrium. Dit plan is een combinatie van sportaccommodaties voor topsport en breedtesport die deel uitmaken van een aantrekkelijk leisure-concept (combinatie met winkelen en horeca). Hierdoor kan het Optrium een aantrekkelijke plaats voor de Rotterdamse bevolking worden om zich te ontspannen.

Met het bovenstaande hebben wij een globaal, maar nog niet volledig beeld gegeven. Wij realiseren ons nog voorbij te zijn gegaan aan het plan voor een leisurecentrum in Hoogvliet, de buitenstedelijke recreatiegebieden en de grote parken. Laatstgenoemde krijgen mogelijk de nodige aandacht in het buitenruimteprogramma.

Uit toeristisch oogpunt is daarnaast en misschien wel in de eerste plaats Blijdorp van belang. Het gaat hier niet zozeer om een cluster in de zin zoals we daar steeds over spreken. Blijdorp is een, zeer succesvolle, op zich zelf staande voorziening, die door voortdurend te investeren er goed in slaagt, publiek te boeien en te binden.

2. EEN AFWEGINGSKADER VOOR INVESTERINGEN

Naast de strategie voor het grote werk, voor het in het gelid zetten van de omvangrijke vrijetijdsprogramma's in de diverse clusters, bestaat er ook behoefte aan een afwegingkader voor de publieke investeringen op projectniveau. Het kader biedt een handreiking om te bepalen welke vrijetijdsprojecten in het gemeentelijk investeringsprogramma kunnen worden opgenomen.

Reikwijdte

Een afwegingskader veronderstelt enige homogeniteit van de af te wegen zaken. Naar de inhoud bezien, is de gemeenschappelijke noemer dat het om nieuwe projecten gaat in de sfeer van leisure of vrijetijdsbesteding. De kern daarvan bestaat uit cultuur, sport en recreatie, uitgaan, evenementen, attracties en toerisme. Die kern is in vele projecten echter verbonden met een entourage van elementen als buitenruimte, winkels, nieuwe media, gastheerschap e.d. Op zich verschillende zaken, die in dit verband echter gemeen hebben dat zij bijdragen aan de attractiviteit van de stad om er te verblijven (naast wonen en actief zijn in ruime zin is dat de derde pijler van het stedelijk functioneren). De afweging heeft dus met name betrekking op de bijdrage van een project aan de attractiviteit van de stad.

Naar de schaal gemeten, kan het om mega-investeringen gaan, maar ook om betrekkelijk kleinschalige initiatieven. Om te voorkomen dat appels met peren worden vergeleken, willen wij het afwegingskader alleen toepassen op projecten die een zekere drempelwaarde overschrijden (bijv. de overheidsinzet bedraagt meer dan een miljoen euro). Daarbij is minder van belang of het om een eenmalige investering gaat of om een (gekapitaliseerde) structurele bijdrage.

De af te wegen projecten zijn desalniettemin redelijk divers, maar die diversiteit is nog heel wat geringer dan het totaal aan plannen en projecten dat binnen de gemeentebegroting afgewogen moet worden.

En overigens beoogt dit afwegingskader een hulpmiddel te zijn bij de besluitvorming, maar kan het niet in de plaats treden van die besluitvorming zelf.

Elementen

In ons streven om het afwegingskader¹ overzichtelijk en eenvoudig hanteerbaar te maken, hebben wij het geheel aan toetsingscriteria beperkt tot een drietal rubrieken, namelijk de inhoud van het project, de effecten en de publiek-private rolverdeling.

Wat de inhoud van het project betreft, is in 'De stad als belevenis' een benaderingswijze neergelegd, die een aantal toetsingscriteria oplevert.

Vrijetijdsvoorzieningen van vandaag en morgen kenmerken zich door een zekere beleveniswaarde, bieden gelegenheid tot het opdoen van gevarieerde en omvattende ervaringen.

Voorop staat dat bij het vergroten van de attractiviteit en dus de beleveniswaarde van Rotterdam weloverwogen te werk moet worden gegaan. De stad als kermis, of de stad als themapark is niet ons toekomstbeeld. Wij kiezen voor een gerichte versterking van Rotterdam, voor belevenissen die iets toevoegen aan de stedelijkheid (de rijkdom en variëteit van de stad in al haar facetten), dus belevenissen die iets hebben met het zijn van stad in het algemeen en het profiel van onze stad in het bijzonder.

Belevenissen ontstaan in de eerste plaats door thematisering. De thematiek is het inhoudelijke en samenhangende verhaal waarin de gast de hoofdrol speelt. De Rotterdamse thema's zijn in het advies benoemd. Sluit een project daarbij aan dan scoort het hoog.

Thema's kristalliseren ruimtelijk uit in clusters, zij het niet perse. Clustering geeft kleur aan de stad en

¹ De opzet van het afwegingkader is geïnspireerd door het programma Kennisinfrastuctuur voor de Zuidvleugel, maar de uitwerking is uiteraard geheel toegesneden op aard en inhoud van het vrijetijdsbeleid.

juist Rotterdam kan nog wel wat extra accent gebruiken. Een positieve bijdrage aan een cluster scoort dus eveneens.

Het vrijetijdsbeleid focust in het bijzonder op enkele doelgroepen (zie p. 40/41 van de Discussienota, ontleend aan de OBR-nota Economisch Vrijetijdsbeleid in Rotterdam). Voorzieningen die daarbij aansluiten worden relatief hoger gewaardeerd.

De formule van het project is in dit kader een ander relevant element. Is de formule onderscheidend (redelijk uniek) en innovatief. Is er in diepgang of breedte (meerdere domeinen bestrijkend) sprake van een bijzondere belevenis. Heeft de formule enige duurzaamheid of zal er sprake zijn van een vluchtige ervaring die snel verveelt.

De tweede rubriek betreft de effecten. Wij onderscheiden positieve en negatieve effecten. De negatieve kunnen daarbij de positieve teniet doen, waarmee in het toekennen van scores rekening moet worden gehouden.

In dit verband noemen wij de bijdrage van een project aan een expliciete sectorale beleidsdoelstelling. Zo kunnen uit het kunstbeleid, het sport en recreatiebeleid of het uitgaansbeleid doelstellingen naar voren komen die in casu relevant zijn. De voorziening kan daarnaast ook positieve betekenis hebben voor andere beleidsdomeinen.

In het verlengde daarvan ligt een tweede criterium dat te maken heeft met het publieksbereik: de bezoekers c.q. bestedingen die de voorziening genereert.

Het werkgelegenheidseffect, zowel het aantal directe als indirecte arbeidsplaatsen dat geschapen wordt, is van groot belang. Tezamen met het bestedingseffect geeft dit criterium uitdrukking aan de beleveniseconomie, waarvan wij de grote (en groeiende) betekenis benadrukten.

Omdat het bij deze effecten in de onderlinge vergelijking van projecten niet om absolute grootheden kan gaan, zou het relatieve aspect kunnen worden ingebracht door de effecten te koppelen aan de overheidsbijdrage (bijv. arbeidsplaatsen per miljoen euro).

Negatieve effecten kunnen optreden in de sfeer van ruimtegebruik (extensief) en ruimtelijke inpassing (strijdigheid of concurrentie met andere stedelijke functies).

Voorts gaat het in dit kader om de zich manifesterende milieudruk (verkeers- en parkeerproblematiek, vervuiling en hinder).

Daarnaast kunnen nieuwe voorzieningen een negatieve uitwerking hebben op bestaande voorzieningen (verdringing).

In de sfeer van de publiek- private rolverdeling vinden wij de volgende toetsingscriteria relevant.

Geef de commerciële vrijetijdssector meer ruimte, is één van onze aanbevelingen. De vertaling daarvan in een toetsingscriterium is het hefboomeffect: de verhouding tussen geïnvesteerde overheids-euro's en particuliere euro's.

De doorloopsnelheid van een voorziening en met name de verwachting of er met een zekere frequentie een beroep op een overheidsbijdrage wordt gedaan voor aanpassing of onderhoud van de formule, is hier eveneens van belang.

Verder de kwaliteit van het partnerschap (ondernemingskracht, draagkracht, organiserend vermogen, band met Rotterdam)

En tenslotte de invulling van de regisseursrol. De belevenis (de mix van elementen, van hardware tot gastheerschap) moet immers worden geënceneerd. Daar hoort een regisseur bij, met een brede taakopvatting, die de gast in zijn belevenis de hoofdrol wil laten spelen. Wordt die rol in kwestie goed en breed ingevuld?

Het vorenstaande hebben wij samengevat in een tabel. Daarbij is wat betreft de gewichten van de drie rubrieken, ervan uitgegaan dat de inhoud voor 40 % de score bepaalt, de effecten voor 30 % en de publiek-private rolverdeling eveneens voor 30 %. De maximale score van de effecten (30 %), is daar bij de

optelsom van de positieve effecten (20 %) en de negatieve, die in beginsel ook positief zouden kunnen uitpakken en daarom in totaliteit van – 20 % tot + 10 % zijn gewaardeerd. Op de scores daarbinnen wordt hierna ingegaan. Dan vindt er om rekenkundige redenen ook een bescheiden correctie plaats op de genoemde gewichten.

Rubriek	Toetsingscriterium	Gewicht
Inhoud	1. Aansluiting op De stad als belevenis • Thema's • Clusters • Doelgroepen 2. Formule • Beleviswaarde; onderscheidend; innoverend	40 %
Effecten	1. Positieve effecten • Bijdrage aan sectorale doelstellingen • Bezoekers en bestedingen • Werkgelegenheid 2. (Overwegend) negatieve bijeffecten • Ruimtegebruik/ruimtelijke inpassing • Milieudruk • Bestaande voorzieningen	20 % - 20 tot + 10 %
Publiek-private rolverdeling	• Hefboomeffect • Doorloopsnelheid • Partnerschap • Regierol	30 %
Totaal		100 %

Scores

Om tot een redelijk eenvoudig te hanteren afwegingskader te komen, kan aan elk criterium een score worden toegekend van 0 tot 3. Een score nul houdt in dat het betreffende aspect niet of nauwelijks aanwezig is. De score 1 wordt toegekend indien aan het criterium in beperkte mate is voldaan; de score 2 wanneer dat in behoorlijke mate het geval is en 3 wordt gescoord wanneer dat in aanzienlijke mate het geval is.

Het gaat hierbij om relatieve begrippen (“nauwelijks”, “beperkt”, “behoorlijk”, “aanzienlijk”), die echter bij een vergelijking van meer projecten aan relatieve scherpste winnen.

De negatieve effecten kunnen vergelijkenderwijs worden gescoord: min 3 indien het effect zich in aanzienlijke mate als negatief voordoet, min 2 in behoorlijke mate, min 1 in beperkte mate, nul indien het nauwelijks aan de orde is en plus 1 wanneer daar juist op een bijzonder creatieve manier mee omgegaan is, of zelfs van een probleem een kans is gemaakt, c.q. het project een versterkend effect heeft op bestaande voorzieningen.

Om een te grote subjectiviteit te vermijden, verdient het aanbeveling om de scores toe te kennen in een groepsverband waar meerdere disciplines vertegenwoordigd zijn, bijvoorbeeld het leisureplatform.

Om van deze scores tot de uiteindelijke gewichten te kunnen komen, moet een vermenigvuldigingsfactor worden ingevoerd. Daarbij zijn binnen de rubriek nog relatieve accenten gelegd, in de zin dat daarbinnen sommige toetsingscriteria wat zwaarder wegen dan andere, hetgeen tot uitdrukking komt in een

hogere vermenigvuldigingsfactor. De verdeling is precies en kloppend gemaakt door de aanvankelijke toekenning van gewichten marginaal bij te stellen (de inhoudelijke criteria bijvoorbeeld bepalen nu voor 42 % de score i.p.v. 40 %).

Rubriek	Toetsingscriterium	Factor	Gewicht
Inhoud	1. Aansluiting op De stad als belevenis		
	• Thema's	5	
	• Clusters	2	
	• Doelgroepen	2	42%
	2. Formule		
	• Beleviswaarde; onderscheidend; innoverend	5	
Effecten	1. Positieve effecten		21%
	• Bijdrage aan sectorale doelstellingen	2	
	• Bezoekers en bestedingen	2	
	• Werkgelegenheid	3	
	2. (Overwegend) negatieve bijeffecten		-21 tot + 7%
	• Ruimtegebruik/ruimtelijke inpassing	2	
	• Milieudruk	3	
	• Bestaande voorzieningen	2	
Publiek-private rolverdeling	• Hefboomeffect	3	
	• Doorloopsnelheid	2	
	• Partnerschap	2	30%
	• Regierol	3	
Totaal			100 %

Colofon

Uitgave

Samenstelling en redactie

Eindredactie

Productie

Vormgeving

Fotografie

Druk

Oplage

OntwikkelingsBedrijf Rotterdam (OBR)

Postbus 6575, 3002 AN Rotterdam

Wim Straasheijm (BRIM) en Corrie Wolfs (BD)

Wim Straasheijm (BRIM)

Gré Ploeg (OBR)

Rob Maan BNO

diverse

TDS drukwerken, Schiedam

750

Rotterdam, maart 2002